

משנת הרב

פרקי־מחשבה בדעת־אלקים, תורתו, עבודתו
ויראתו, ותחית עם־סגולתו על אדמת־קדשו

לקוטי־אורות מספריו הקדושים של מרן

הרב אברהם יצחק הכהן קוק. זצוק"ל

א.

עשרה פרקים

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י היים תשס"ט

הוצאת ההנהלה הארצית של ארגון „בני־עקיבא” בארץ ישראל

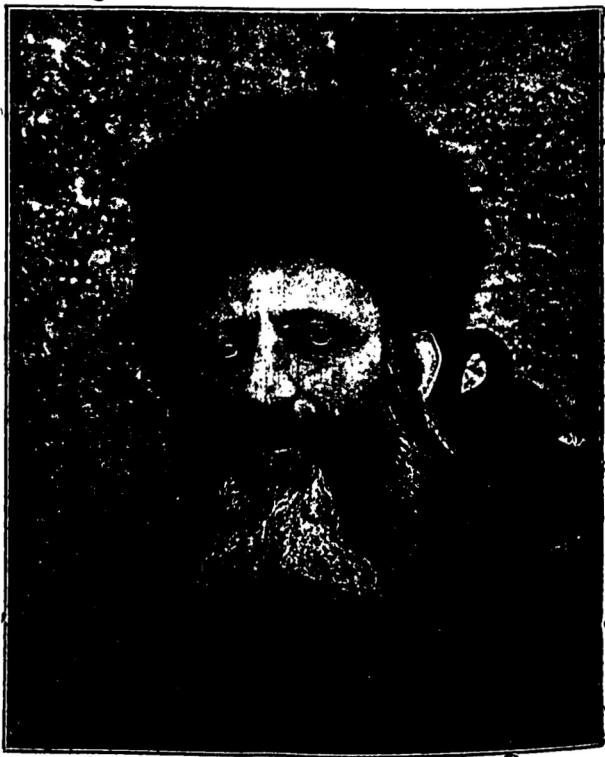
חי'רצ"ו.

ירושלים עיה"ק

ערוך ומסודר

— ע"י —

נ ר י ה

והיו עיניך רואות את מורך

ג' אלול, תרצ"ה

ש"ז אלול, תרכ"ה

בראש מליון

מאימתי התחילה היהדות לסדר את משנתה? — משנצטסק גופה ופרחה נשמתה. כל זמן שגוף האומה היה רענן, ההויה הרוחנית זרמה בו בעוזת, רוח הנכואה פעם באון, לא היה צורך לסמן את גבולות החיים, לתחום את תחוסיהם, הם מצאו את דרכם הישרה מתוך כריאות טבעית. כיון שנפלה הנכואה ופסק מעין ההורמה הרוחנית, נוקקה נשמת היהדות להתכנס לכלי-טהרה של סיני-תורה, ועולם הבא אינו מוכתה אלא למי ששונה הלכות בכל יום. נגנזה הנשמה במשנה, — הלכה זו בבית-מדרשו של רבנו הרב זצוק"ל למדנו, ועל תורתו של רבנו אנו שונים אותה עכשיו.

מן הרב זצוק"ל היה כהן-גדול לאל-עליון. עולמו — מקדשו. חייו — עבודתו. משנתו ונשמתו התמוגו להויה אחת. חייו הקדושים היו המשך לדבריו ודבריו היו גלוי כלשהו מתוכן-חייו הפנימי. כל דבריו כגחלי אש, והוא עצמו — שלהבתיה. מי שהתקרב אליו נשטף בזרמי אורו ונסחף בים-מחשבתו. מרוב עומק-רוסמות הרגשתו בעצומה של האחדות הפנימית, הכרתו בכלליות התורה והעולם, אור אין-סוף ד' אחד ושמו אחד, הסוכב ומלא עולמי-עולמים, — לא היה יכול לצמצם את דבריו ולקובעם בצורה מסודרת ומסוכמת — הם התפרצו וזרמו בשטף רב. בכל אשר הספיקו מוצאות הפה הקדוש, או ככל אשר הספיק העם לרוץ אורח על גבי חלקת-הנייר (כרכים גדולים נכתבו בעפרון, כיון שאין טבולו בדיו וכתיבתו בהמשך אחד).

ואין מוקדם ומאוחר בתורתו של רבנו, ואין סדר למשנתו. דבריו לא לוטשו ולא עובדו. יד המתקן לא עלתה עליהם. עומדים הם לפנינו כזיו רעננותם, כשעת הופעתם. ככסוי-אמת נשמת-ראשוני וכעצם החיים לקדש. אף הוא עצמו לא העביר עליהם קולמוס, כי ידוע ידע: הדברים

אינם באים סתם מעלמא. מן המעמקים הם נובעים. שהרת-החחום בוקעת ועולה. — מי שהוא דבוק בד' ביסוד-נפשו אין דבריו מעונים תקון, חזקה עליהם שמתוקנים הם, מקורם ברוך וימענם מהור — בני מימיו מן המקדש המה יוצאים...

ברם, אם בחייו אוחדו כל הנצוצות עמי אשו הגדולה, וכל הנחלים הלכו אל הים הגדול, הנה עכשיו בעבור-כבודו. זקוקים כל הנצוצות לצרוף, לאחודם כדי אבוקה שתחא שלהבתה עולה מאליה. בכצנכס הקיים אין הם נראים אלא כפרטים העוסדים בפני עצמם, והרי הם תובעים את הכללתם בעלמא דיחודא. אותו עולם שרבנו זצוק"ל התעצם בו כל כך.

הרבה דברים נאמרו בחוץ לארץ כמשך ימי הגלות הארוכה ולא זכו הדורות לקבוע בהם הלכה ברורה, מפני שחול"ל גרמה להם. עכשיו, כשוב העם אל נוהו הגיע תורו של חלק-תורה זה, תור ההלכות הגדולות בדעות העמוקות, ההלכות הפסוקות בעיונים המופשטים.

הנשמה הגדולה שירדה למטה בשעת הרת-עולם זו, הרגישה מיד למה היא מתבקשת, היא הקשיבה לפעמי הששית, לרעם-גבורתה של התחיה, ותמלא און ומרץ לעבודת-הקודש שבפניה, לגילוייה המחדש של היהדות השלמה מנקודות-פנימיותה. מואר באור-גאולים, מתוך חרות שבנפש וחרות שבגוף, הקיף רבנו זצוק"ל את היהדות לדורותיה, צפה מסוף עולמה ועד סופו, התרוסס אל איך-סופו ויגלה לנו עד כמה שהורשה לו מחסנה הפנימי ברום-עילויה.

המחשבה הישראלית יצאה מתחת עמו בנילוי חדש, כוצפת אור-יקרות מגנוי נסתרות ומשוקה מל-תחיה מאוירה של ארץ ישראל.

כולהו כתימתאה אליבא דרי עקיבא — פלגים רבים הולכים וזורמים, מתניתין, תוספתא, ספרי, ספרא וכו' אבל הכל בא מתוך אותו הים הגדול, תורתו הכוללת של רבי עקיבא — דבריו אלה שנכתבו ל"יקירי לבבו", בני-עקיבא, עולים על לבנו בשעה זו. עולים ומחייבים. כשם שממקור תורת רבי עקיבא המשיכו תלמידיו פלגים מיוחדים והוריסום כאפיקיהם, כך נקראים אנחנו עכשיו לגשת אל תורת

רבי עקיבא של דורנו ולהמשיך סכלליותה פלגי-סחשבות
ספורטים, כסוימים וקצובים.

מעטים הם אלה אשר נהירים להם שכלי ספרי-דבר, ביחוד
משום שאי אפשר לסצוא בהם טשנה-ברורה והלכה-ברורה במקום אחד,
והרי מעשה זה של כדר למשנה בקביעת מסכת לפרקיה, יש בו משום
פוחה שער לדורשי אלהים, לכיך יזוטטו רבים ותרבה הדעת. חשיבות
יתירה נודעת לדבר בשעה זו שככסה חוגים כתעוררת התביעה
הפניבית של הקודש, בקשת אלהים והצמאון לדבר ד', — התקוררות
שמן וצוקל חזה אותה ברוח-קדשו, התכוון לקראתה וצפה לה.

5. "משנת הרב" קדמו שני נסיונות של מסדרי-מתניא אחרים. הנסיון
הראשון נעשה ע"י הר"ר אלחנן קלמנסון ז"ל — המחשבה הישראלית,
ירושלים תר"פ, כ"ו עמ' — אלא שהדבר היה מוקדם מדאי, שכן קדם
לפרסומם של כמה מספריו של מרן וצוקל ומעט היה החומר שעמד
לרשותו. חוברת זו כוללת כמה פרקי-פרורים נאים וזכותה בראשוניותה.
ועוד זכות נתגלגלה לה שכנסה כמה דברים שבעל-פה, פניני-מחשבה
יקרים.

הנסיון השני והחשוב הרבה יותר נעשה ע"י הרב ישעיה שפירא.
הוא לקט וכנס את אמרותיו של רבנו וצוקל על ארץ ישראל ובנינה
וסדרם בחוברת נאה — ארץ חפץ, ירושלים תר"ק, — אף הוא קבע
בראשה מכוא לשיטתו של רבנו במהלך התחיה. החוברת קובעת ברכה
לעצמה בתכנה העשיר ועריכתה היפה.

ב"משנת הרב" יש רצון לתת את עקרי משנתו האלקית כפי שנאמרה
והובעה בספריו, מאמריו ודבריו. ראשיתה — קרבת אלקים, יסוד
היסודות. ומשם תפרו, תתרחב ותסתעף אל פרטי הגילויים בתורה
ובעולם, ישראל וארצו וכו' וכו'.

חוברת זו אינה אלא קובץ של ה ל כ ו ת ד ע ו ת, ה ל כ ו ת
ה א ג ד ה ו א ג ד ו ת ה ה ל כ ה. הלכה פסוקה שאין לחלוק עליה.
ודאי גם נסיון זה לקוי בהרבה. כיון שרובי-יתורתו עודם בכתובים.
ואלם בהיותנו נאמנים לפתגמו: "כל פרוטה רותנית אף היא מצטרפת

לחשבון גדול" נגשנו אל המלאכה הבלתי־שלמה. ועוד: בינתיים נתכרסמו כמה ספרים ומאמרים, ואלה מאפשרים כבר לגשת לפסוק־דברים וסכום־רעיונות. בחוברת נכנסו כמה דברים מתורתו שבע"פ ואף אלה משלימים במקומותיהם ומעמידים את הדברים על ברורם (אלה, אעפ"י שנרשמו תוך כדי שמיעה אחריותם על כותבם). אנו תקוה כי ברצות ד' להאיר לעמו בכתבי כוהנו הגדול זצוק"ל, עוד נשוב לשנות פרקים אלה, ומשנה אחרונה תוסיף למשנה ראשונה ותשלימנה.

ולבסוף: לא נוכל שלא להזכיר את הספר הגדול „אורות הקודש" הנדפס והולך בעריכתו של ר' דוד הכהן. בסדורו הנפלא ועריכתו המדויקת, חלוקתו לשערים ומאמרות, עניינים וכרקים, יחשוף עולמי־אור מכתבי־קדשו של מאור־עינינו זצוק"ל. ברם, אורות קודש אלו ג נ ו ז י ם הם, ואף בגילויים עדיין בגניזתם הם עומדים, וחוברת זו יכולה להחשב כהקדמה לכל באי שערי „אורות הקודש".

עם סוף שנת־אבלו של רבנו הקדוש זצ"ל שרוים אנו באנינו ת על חללינו הקדושים. נתונים אנו במצב איום של דכוך ושברון. ומורגש, מורגש מאד חסרונו של אדיר־האמונה אשר הי' מגבירנו בקולו. גדולים הזעזעים ונורא הסבל, ואדם אין בארץ לעודד ולנחם. צו פ ה הישועה במצוקה ו ר ו א ה האורות באופל לוקח מאתנו בטרם יבואו ימי הרעה וספינתנו מטרפת ללא קברניט.

ואין לנו שיוור אלא התורה הזאת, תורתו אשר רב כחה לעודדנו באמונה הרמה, הבוקעת ועולה ממנה, ודבריה הנשגבים והמשגבים. עם ישראל התגבר תמיד על צרותיו מתוך השתקעות גמורה בתוך ספרו, מתוך התיחדות ודבקות באלקיו. ואם לא זכינו שיהא רבנו זצוק"ל עצמו משמיענו את דבר־אלקים ומורנו את דרכי עבודתו, הרי מפתחית־ספריו מסורים בדינו, ואורו גנוז באותיותיהם ותגיהם. נסע נא אפוא ונלכה לאור נ ש מ ת ו אשר נגנזה ב מ ש נ ת ו, ובימים אלה אשר צל־המות פרוש עליהם וישועה רחקה מאתנו, יהיו נא לנו דברי־הקדושים למקור־חיים ומעין־ישועה.

— זכותו תגן עלינו !

תורת ארץ ישראל

ווחב הארץ ההיא טוב מלמד שאין תורה
כתורת ארץ ישראל (בראשית רבה פ' ט"ז)

בכל דור היינו צריכים לחבב דרכה את תורת ארץ
ישראל. ויותר מכל דור אנו צריכים לזה בדורנו — דור המלא
סערות ותהפוכות, דור הנבילה והפריחה, בן הזמן של האורה
והאפלה, של היואש והבטחה, וכל המוני משפטים הסותרים
זא"ז, הצבורים בקרבנו ועושים אותו כמרקחה וכהר נעש שלא
ידע שלו. לו אנו צריכים לתת סם חיים דוקא מתורת א"י —
אנו צריכים להראות לו את גדולת האמת ואת הבהירות הנמצאים
באוצרנו האלהי, בהנתיח ורעיונותיה של תורת אמת. את היופי
והנשגב במצותיה המעשיות ובתיאור החיים כולם, שעל פיה
ובקרבה, כמה היא תורת אמת ותורת חיים! — אשר לטעום
וקיץ להטעים כל אלה במובן המלא אפשר רק ע"י אור תורת
ארץ ישראל.

דורנו מוכשר, וצריך היא להיות מושפע דוקא מרעיונות
שיש בהם חיים רעננים ונידל. דברים מקומטים ומקוטנים חדלו
לקחת את לבבי, הנסיה החברתית נתגברה בקרבנו מאד. את
הכל הגנו מיכרחים להושיט לו במובן כללי, דרך המשפך של
זרם החיים של כללות האומה. וכאן כבר אנחנו פוגשים בנקודת

ההבדלה שבין תורת א"י לתורת חז"ל: כל מה שהוא קטן ופרטי, מכל הרעיונות הרוחניים בכלל וביחוד אותם המשתרעים על המרחב הגדול אשר לתורה ולאמונה, כשהיא נסקר מצד תורת חז"ל, נעשה גדול וכללי מיד כשהיא שואף את אווירא דא"י בקרבנו. תורת חז"ל אינה מכרת רק לדאוג בעד הנפש הפרטית, בעד השלמתה הרוחנית והחמרית, הזמנית והנצחית. לא כן היא תורת א"י. היא דואגת בעד הכלל, בעד האימה, בעד נשמתה ורוחה, בעד גופה ונפשה, בעד ההוה של כולה, ובעד העתיד של כולה, ובעד הרושם החי של העבר של כולה כאחד. הפרטים כולם הם מתכנסים בקרבה ומתעלים בעילויה. זהו כלל החדוש הפנימי, העמוק והמרהיב, של תורת א"י, שהיא מכשרת את כל הדעות והרעיונות הפרטיים, שהם הולכים דלולים ופזורים באויר ארץ העמים, שיעשו כולם אנודה אחת ושילבשו מגמה כללית מיוחסת לחיי האימה כולה מצד השפעתה של א"י. —

נקח פרט אחד מהרעיונות היותר חשובים: את הרעיון המוסרי. במובן המוסר של היחיד הננו מוצאים את הצד העליון שבו, את היכולת המוסרית האדירה להפוך את כל רע לטוב, להשתמש בכל כח פראי ומנושם לתכלית נשגבה, משוערה בחכמה ועדינות הנשמה, גם בכחות מעשיים וגם בכחות של עיון ומחשבה. הצד העליון של העבודה אשר לצדיקים נמורים הוא להחזיר את הרע לשרשו הטוב, ולהפוך את המחשבות הזרות כולן למחשבות נאצלות ויקרות, קדושות וטהורות. אוויר חז"ל יכול רק לנשא את הרעיונית של היחידים, להפכם אל יסוד הטוב, לרוממם ולשגבם שטוב אישי ופרטי, אבל בשום

אופן אין לו כח של תפישה כללית, לקחת עמו את כל המחשבות הורות, הבחית הנרועים הפסולים והמנישמים יותר מראי הנמצאים בכללותה של האומה ולהפכם לטובה ולברכה. דבר זה, עבודת קודש זאת, אי אפשר שתעשה אלא ע"י אורא רא"י – בכח תורת א"י שהנשמה הכללית חיה ומרגשת בקרבה. ומה נהדר ונחמד הוא המחזה, כמה מרחיב הוא את הלב, וכמה גדולה ומכופלת בקדושת אמת היא השאיפה לראות באותה התפארה כשהדע הכללי הולך ונהפך לטוב, כשהמחשבות הורות, הנופלות לא רק בלב ובמח פרטי כ"א בלבה ובמותה של כללות האומה לכל צדדיה, אותן המחשבות שנופלות את זיו חיה, שמטמאות את נשמתה, כשהן עצמן מתהפכות לאורה ולגדולה, לקדושה ולברכה, מרירו למתיקא וחשובא לנהורא" [זוהרן]!

עתה בימינו לעינינו הגיע הזמן של תקומת היהדות בארץ ישראל, ועלידה בכל העולם כולו. בעבודת התחיה המתעוררת באומה יש עבודה כבירה, שתוצאותיה גדולות מאד. עתה ינוף ההכרת להשיב לארץ ישראל את כל המצבים של האומה, החמריים והרוחניים.

ראשית עבודתה של תורת א"י צריכה להיות מכוונת ביחוד להסיר את הבורות של החלק המדעי והפנימי שבתורה. זה הוא החלק הנשגב של כל עניני הלב, התלוי ברגשות, בדעות ובאמונות, שהוא כללות תוכן האגדה, המוסר והמחקר, הקבלה והחסידות, ההיסטוריה, הפלוסופיא והפיזי, עם כל צדדיהם הרבים יהשונים. כל אלה הגם ענפים מתורת הנבואה ורוח-הקדש המיוחדת לא"י. גם כל יחיד הוא נתקל מאד בחייו ע"י עב הענן של סכלות וגסות הרעיון בענינים הרוחניים המסורים

ללב. מושנים נרועים ונסים, דמיונות כוזבים וערכובי דעות הם מחשיכים גם את העולם הפרטי, והם הם הנם גם הנורמים היותר יסודיים להשחתת המדות ולהפסד של סדרי החיים. אבל הרבה יותר ויותר ממה שיוכלו כל אלה לפעול לרעה על מצב הפרט, הם פועלים על מצב הכלל. התעוררות ברורה של חסץ נאמן ע'ד מצב האומה בתור עמידה כללית והנהגה שלמה בכחה העצמי הפנימי, על עניניה וסדרי חייה, לפחות מבית, שזה מונח ביסודם של חיי א"י, א"א שתתכונן ברעיון סדור, אלא על ידי מושנים ברורים וטהורים, ע"י הבנה ישרה מאירה וברורה ביסודי הדעות והאמונות, בצורת הדברים הנוגעים אל הלב ואל הרעיון, וביחושם הבריא אל החיים המעשיים והחברתיים. כל אלה נפנשים לנו בכנסת ישראל רק ודוקא ביחווה לא"י — ע"כ תורת א"י צריכה ועלולה להיות עשירה מאד, בעושר שפע החכמה והנעם האלהי של זיקוק הדעה העליונה, לרומם את הרוח הפנימי לאורה של תורה, בצורה חיה ומבהקת. ושיבת נדחי ישראל לא"י, מחוברת היא בטבעה יחד עם השפעתה של תורת א"י אל הכלל כולו, שממנה תצא האורה והרטיבות הפנימית על כל שדמותיה של תורה, להחיות בהם את פזורי ישראל בכל מקום שהם למען יחיה רוחם גם הם ויהיו מכשרים לשוב ולחיות חיים עבריים כלליים על אדמת הקודש. לכן כל אותם הלמודים הגדולים של כל הצדדים הרבים אשר לפנימיותה של תורה שהם כ"כ עוזבים בכל העולם כולו — והעויבה נוראה היא מאד ואי אפשר לתקנה בכללה כראוי באייר ארץ העמים, — צריכה להיות מתמלאת דוקא על-ידי תלמידי-חכמים שבארץ ישראל בהשפעת תורת א"י. כל

ההניגות האלהיים, כל החכמות הרוחניות, כל משאות נפש לקדושה ואצילות, כל תלמוד של מוסר עליון ובינה עליונה של דעת אלהים, כל הבנת תעופת רזי תורה בידיעה הנותנת ליודעיה אור וחיים, הכל צריך שיתחדש ע"י השפעת תורת איי.

חיי כנסת ישראל ההולכים ומתחדשים בארץ ישראל, מביאים אותנו לחדש ולרומם את מהלך ההגיון והמחשבה שלנו. הצורה המיוחדת של תרוש זה, צריך שתורגש בכל המקצועות כולם, בין בהלכה, בין באגדה, בין בכל ערכי המדע והמוסר, בין בתפישת החיים והשקפת העולם. התכן הכללי של חדוש זה צריך שיהיה: בסוס כל הרוחניות כולה על יסוד החיים הכלליים של האומה, ובסוס כל חיי האומה על היסוד הרוחני העליון שלה, וההתאמה הנמורה של חיי החול עם חיי הקודש ושל החיים הגשמיים עם החיים הרוחניים בכלל.

חכמת הקודש אינה זורחת כי אם בארץ ישראל. כל מה שמציירים בחוץ-לארץ אינם אלא תולדות הבינה וסעפיה, יפוצו מעינותיך חוצה ברחובות פלני מים. על ידי הצפיה העמוקה לדאות את ארץ ישראל, מזדרכת קצת הארה מויו החכמה של ארץ ישראל ומאידה על הסתעפות הבינה, המתיצרת גם בחיל. הן אמת חפצת בסוחות ובסתום חכמה תודיעני, ואומר: הישיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים.

על ידי תחיתם של ישראל בארץ-די יחודש הרוח,
ירעיון אלהי עליון, איתן ומזוקק, יופיע מנאות-יעקב, לטהר
את הרוח הרתי שבכל מלא-עולם, ועמו יחד יטהר הרוח
הפרטי האישי והרוח החברתי, והדר הקודש של אור
התורה האלהית ופאר נשמת אלהים חיים המסעם
בעם-פלאות זה, יגלה ויראה בעצם עוז נראותיו, ועל דור
בנינו, בני החופש האמתי, הקדיש והנשנב, ויופיע
אור הוהר של רוח-הקודש בעזרת-חילו, וסגולת הנבואה
הנאמנה בכל מפלאותיה ונצח-הודה, ברעם-נבורתה ונועם-
חמדתה, תחל לסול מסלות בלב דור נאור וכביר באמת
לדבר שלום ואמת אל כל העמים תחת כל השמים.

קרבת אלהים

הטבעיות המהורה של נשמת האדם יכולים לנו להכיר בהבחנה עמוקה וחודרת בקטנותו של - אדם, בתקופת הילדות, — בעוד לא נזדהמה נשמתו כזוהמת, השאור-שבעיסה שבתהומות החיים. בהבחנה מבררת רואים לנו, כמה נוח הוא לנו האדם לקבל רגש אלהי וכמה הוא מוכשר להיות מושפע לחבה קדושה ויראת שמים, תיכף משבא לכלל דעה כל שהיא. על כן באו גם טובי החושבים של הפרגוניא לירי הכרה, שהחנוך הדתי המהור, המואר בשכל טוב ומרופד ברנשות עדינים, הוא החנוך היותר טבעי להאדם בילדותו.

בגדלותו של אדם, אמנם חזון יקר הוא, מפני מחשבות החיים הרבים, למצוא אדם, שנשמתו האלהית מאירה בו כפיר עצם טבעה וטהרתה. אבל בכל עת שימצא האדם לרוחו חפשי גמור וחסד, כשלא יזעזעוהו מקרים מרעישים, טובים או רעים, ומרדוניהם המסערות לא תמרדנה אותו, הננו רואים את הנמיה האלהית, על פי הכרח-טבעי פנימי, עצמי-הולכת ומפלטת לה נתיבותיה בלבבו; אף באין אסר ודברים יחשק להתרומם אל על, וחפץ אדיר ימצא בקרבו גם לחוש ולהרגיש בנפשו פנימה מנוחה ומרגוע-לב בקרבת אלהים.

כמו כן מצד חיי החברה של העמים, — אין לנו שום קבוץ חברתי חשוב ומתוקן אפילו במקצת, שלא יפעל בקרבן התכן האמוני והדתי פעולות נכרות ורכות ערך, על ידי זרם השאיפה לקרבת אלהים הזורם בקרבם, אף שהוא בצורה מסותרת ועלומה. וכחיי האנושיות בכללה, הלא ההתנלות וההבטה, הדרך ואופן השאיפה לקרבת אלהים, באיזו צורה שתהיה, הוא החוט הפנימי המאחד וחורז בכללותו את כל האנושיות בעלת הערך ההיסטורי.

ככה מתברר לנו, — מתוך כל מצביו השונים של האדם וחזיונות חייו, — המשפט, כי הנמיה היותר עזה, תקיפה וערינה, מכף הנמיות, התשוקות והשאיפות הרוחניות, המתחלות בנפש האדם, היא זו של ק ר ב ת - א ל ה י ם .

יתר על כן: כשאנו עולים הלאה בהרחבת השקפתנו נמצא, שהמדה הפסיכולוגית מכרת למרכז הכבד של יתר הכחות והשאיפות בתכונת נפש האדם את אותו הכח, אשר רשוכו הוא יותר רשום ויותר ניכר בפעולות הנפש ומהלכיה הפנימיים ואשר יתר הכחות נסמכים לו מקבלים היסנו ומסיעים אותו. ועל פי מדה זו הננו מוכרחים להחליט, כי השאיפה לקרבת אלהים ברום עזה רק היא הנה היסוד המרכזי לכל הנמיות, התשוקות והשאיפות של הנפש האנושית כולה; הן כולן נובעות ממנה ושבות אליה. כן הוא בכלל, בנפש האנושית הכללית, הקבוצית, וכן בפרט — בנפש הפרטית של כל יחיד ויחיד מאישי בני אדם.

ואחרי המשך של בחינות שונות בחזיונות החיים לכל מצביהם ואפניהם נוכח עוד, שכף רובי המפריעים והמתנגדים

לה, שנולדו על ידי הסתבכות החיים החמריים והרוחניים, יוכלו רק לטעם לאיזה משה זמן את התגלותה ואת שלטונה על תהלוכות המעשה והמחשבה של האדם, אבל בשום אופן לא לבטלה, לכבשה ולעצרה לגמרי*.) ואע"פ שפעמים תעלם מעינינו אותה ההתרשמות המרכזית ברכים מהאישים הפרטיים שבכני אדם, — הנה משום זה לא יתעורר לנו שום ספק במהות המרכזיות של הנפש: אם נמצא אותו המשפט, השולט בזרם החיים של כללות האדם והעמים בקבוציהם הלאומיים ההסטוריים, גם במהות החיים היחידים, האישיים הפרטיים, כי הלא כללות האנושיות מעידה על אפיה של הנפש הפרטית כתור חלק מהכלל. ומה אנחנו באים להכרת טבעיותו של התנוך על פי יסוד שאיפת קרבת אלהים, אשר רק תנוך זה הוא נחלת העתיד של האנושיות, למרות כל הטכשולים שהוא פוגע על דרכו בימי החמיכה וזעזוע הנפשות. כי הלא איננו מכירים את התנוך כתור בורא דברים חדשים בנשמת המתחנך, כי אם כתור מפקח ומוציא מן ההעלם אל הגלוי

* העויבה והמרודה נגד מצות ד' היא ירידה מוסרית גוראה. אינה באה לאדם כי אם ע"י שקוע גורא בגמות החיים החמריים. יש אפשרות שאיזה משה זמן יסתבך דור, בכללו או בחלקיו. במדינות ובמחוזות, בסבך עורון מוסרי כזה, עד שלא יחוש כלל את הירידה המוסרית שיש בעויבת חקי ד'. אבל הדבר לא יאבד את ערכו מפני זה, התשובה היא המיד מוכיחת לכא ולהתגלות, כי המתלה של שכת העולם האלהי לא תוכל לקחת מעמד איתן בסבע האדם, דמיונה כמעין נרפש ותוזר לצלילותו. (אורות התשובה פרק ו', ד')

זמן הכח אל הפועל מה שהוא גנוז בו ככה ושהוא גלוי
בתור אופי כללי ומרכזי בכללות האנושיות וקבוציה
ההיסטוריים והלאומיים. ותחתאמה של היחיד עם החרבות
הכללית בעוסק טבעה — זוהי הדרגתו הטבעית
המצלחת של החנוך. ואף אם עיי סבות צרדיות יפעלו מיני
חנוך משונים ובלתי טבעיים את פעולתם להשאיר אפילו
חלקי דורות רבים באפלה של מצב סנוגד לשאיפת
קרבת אלהים, החובקת בכהה את כל האנושיות כולה,
וכשרון פנימי זה יהיה רק כמו בלוע בעוסק מקורו, אבל
הלא לא יוכלו לאבד את היש, להפך את העצמיות
המרכזית של הנפש למה שאינה, ולכן לא תפסק בשום אופן
שאיפת קרבת אלהים מפכיה החזק התמידי הספכה בלכותיהם
של בני אדם. נטית החפש, הטבעית כיכ להרגש המזוכך
של האנושיות, חנן תמיד על החפש היסודי, שהוא
התפשטות הנפש וכחותיה לאותם הצרדים שהיא נוטה,
שוקקת ושואפת אליהם, מעצמות טבעה, וכיון
שהשאיפה לקרבת אלהים היא כטבע הנפש האנושיות
במרכזיותה, שוב לא יכלא רוח זה על ידי כל קירות ברזל
אשר יקיפוהו החשבונות הרמיוניים הרבים של האדם, בעל
ההכרה המצומצמת בכלל. אמור מעתה, שחופש הרוח
האנושי הוא החובק את הדקיון של שאיפת קרבת אלהים
בכל צרדי החיים, שבכל עז שכלולה היא רק היא הנה רום
פסגת האידיאל הגדול של החרות, שטובי
בני אדם כל כך נכמפים אליו והנשמה האנושית בכללה
והחיים החברתיים לכל פרטי גוניהם הם כל כך

נטוויט לוו, עד תאוח נבקעות עולם, ע'סמא דיוכלא — עלמא
 דחירו' (זהר). ולפיכך הלא כל עבודת רוח האדם,
 תכליתה ונטייתה היא — לה שלים את אותה
 הנטיית הכוללת כל שבחוכו, הספעסת חסיד בקרבו ומרכזת
 את כל הויתו. — מה שכולל כל אינו משנה את משפטו
 בין רב למעט, בין גדול לקטן, חוקי ההויה הכללית שוים
 הם בכל פרטיה; חוקי כח המושך הנמצאים בכל גרגר חול
 הנם עושים את פעולתם בכדורים היותר גדולים שבצבא
 השמים; חוקי החיים השולטים בחיות היציקה הם עצמם
 שולטים גם בחיים היותר מפותחים ומושלמים. כן גם נטיית
 קרבת אלהים, הכוללת את כל הנשמה האנושית, אחת היא
 בכל שנויי גלוייה, כחק כללי שוה ובלתי מתחלק-היא שולמת
 כנפש הילד הרך או האדם הפרא, שהיא מתגלית
 בהם בצורה גלוסה וחלושה, ממושטשת ועכורה, — וכנפש
 בחירי האנושיות עד כדי „אור גוים וישועת אפסי ארץ"
 ההבדל איננו עצמיי כי אם דרגאי, הכל לפי מדרגת הדרג
 שהאור מתגלה על ידו.

וכאן כבר הגענו עד כדי לכרר את דכרינו, שמה
 שאמרנו למעלה על שאיפת קרבת אלהים שהיא האדירה
 והמרכזית שבנטייות, תשוקות ושאירות הנפש האנושית, אין
 זה אלא כדי לסבר את האזן כמה שהיא יכולה לשמוע. כח
 מרכזי בנפש כשהוא מסלא את תכנה במדה גבוהה כל כך
 בכל ערכי החיים, היחודיים והכלליים, איננו עוד בשום אופן
 כח פרטי או כח מרכזי או אפילו מרכז-הכח בעלמא, באופן
 שיחכן לדון על גדו של אותו הכח בפני עצמו ועל

עצמותה של הנפש גם כן בפני עצמה. אלא
הרי אנו מתמסים את הכרתנו לומר, שזו היא עצמותה,
ישותה ויסוד היותה של הנפש, כלומר: היא
כללותה של הנפש עצמה במהותה העצמית; מהות עצם
החיים שלה, המתגלה לפנינו בתור יסוד אחר כללי בעל
גונים שונים, במעטה נטיות, תשוקות ושאיות שונות אין
מספר, שכולן לוקחות איזה חלק מיותר בחיים, אבל החיים
עצמם, החיים כולם, מהות החיים, זהו ולא אחר — ואי
אפשר להיות אחר — כי אם יסוד שאיפת קרבת אלדים. וזה
משתלשט היא תכונת ההגדרה המיוחדת של חיי האדם,
שהם מחוברים מנטיית החפץ לקיום ההרגשה העצמית — אשר
לכל חי — עם רגש שאיפת ההשתלשטות, שהיא ראויה להיות
נובעת רק מההשתקפות הפנימית העמוקה אל השלמות
האלהית, הנשקפת ביסודה הפנימי של הנשמה מסקור השלמות
המחלטה והנצחית מקור-אין-סוף, שהדברים הולכים וכאים
שוב לסיפוק שאיפת קרבת אלהים בכל גוניה, שהיא בזה
צל נאמן של החיים המחלטים הכלתי מותנים של האלהות
המחלטה, „כצלם אלהים כרא אתו“.

ב.

עבודת אלהים

להשנות את הלבבות ולהעסיק את הרוחות
במחשבות נאצלות, שמקורן ברזי תורה, נעשה ברור
האחרון הכרח גמור לקיום היהדות, וירידה זו בעצמה
שהביאה את הכרח ההשתמשות באמצעי נשגב זה, היא
היא העליה.

א.

אם יזדמן איזה דור או דורות שכל מושגיהם הכלליים
נתעלו והתפתחו, ועל אותה החלקה של המושגים האלהיים לא
שלחו המסתחים יד, או נשאר אותו הדור במצב ששל ואומלל
והבקיעים הדתיים מתייבים בו, פרוץ על פני פרוץ, ואין לו רפואה
כי אם בעבודה ישכלית טיובה, בעומק הצד הפנימי שבתורה,
מצד הזיקק של חכמת אלקים יהיא אור העולם שבתוכה, עד
שהתמדה הגדולה של העובדים החלוצים תשלים את המהלך
הנחיש, אשר פניו איזה דורות בהתרשלותם, עד שיתרוממו
המושגים האלהיים לעומת אותו הגובה של ההתפתחות השכלית
והמדעית של התרבות הכללית, ישעלה עליו הדור בכללותו.

ב.

המושג של עבודת אלהים באופנו הנמוך, הוא
מתאים עם כללות מושג האלהות כשהוא עומד במעלתו השפלה

אצל האדם — עבודת עבד. והוא מתנדל והולך באותה המדה שהציור הפנימי של דעת האלהים ינדל. ואם יהיה אדם במעלה כזאת שכחותיו המוסריים והמדעיים הנם טפוחים בו כראוי, לפי ערכו ודורו, ודעת האלהים שבקרב עומדת על מצב נמוך, אז מוכרח הדבר שימצא בקרבו נגוד עצום לכל המושג של עבודת אלהים. ואין שום תרופה לזה, כי אם לרום שם ד' בקרב ברוטמות פנימית דהיינו ברגש נעלה וידיעה מקפת העולה-על, ולסחות מתאימה עם שאר ציורי הגודל והשיגוב שבנפשו.

— ברכה בתורה תחלה: „כי שם ד' אקרא הבורדל לאלהינו“.

כל זמן שהמושג של עבודת אלהים עומד בתור עבודת מתיחסת לעצם, ערום ומגולה מהכרות אידיאליות בפנימיות עצמותו של מושג העבודה עצמו, אע"פ שינדל הציור המדעי האלהי בצורה מיטפיסית, ע"י כל מיני גדולה פלוסופית ועיונית שבעולם, עוד לא יצא הדבר מכלל ההשקפה הילדותית הנפגשת תמיד רק עם העצמים. אבל ההכרה המבוכרת שהיא מיוחדת לישראל — „בני בכורי ישראל“ כענבים במדבר מצאתי ישראל כבכורה בטרם קיץ — היא העיבוד של האידיאלים האלהיים, לעברם, לשכללם, להשתדל לשגנם, להאדירם, בעם, באדם, ובעולם. וזה הוא עמק הדעה של „עם חכם ונבון אישר לו חוקים ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת“ המלאה אידיאלים נשאים ועצות אלהיות אדירות ונאמנות איך להוציאם מן הכח אל הפועל לדור דורים, עד שהדבר מפורסם וידוע שאפילו השמות האלהיים, אינם

מסמנים עיפ עומקה של תורה את עצם האלהות. כ"א
את האידיאלים האלהיים, את דרכי ד', את חסדיו,
האצילות, הספירות, המדות, השבילים, הנתיבות, השערים
והפרצופים שמקצת תכנם האידיאלי חקוק וקבוע הוא גיכ בנפש
האדם, אשר עשהו האלהים ישר. והחפץ היותר אדיר הצפון
במעמקי נפשו, הוא להוציא את האור הצפון ההוא תמיד מן
הכח אל הפועל, לקרבם תמיד יותר ויותר לאותה השלמות
הבלתי מוגבלת של האידיאלים האלהיים בצורת החיים עצמם, של
האיש, ושל הקיבוץ הכללי, של המעשה, ושל החפץ והרעיון.
— זאת היא עבודת ד' הנאורה, עבודת בני החשים בקרבם
יחש פנימי אל אביהם מחוללם מקור הטוב החיים והאורה.
המושג האידיאלי הזה הוא תמיד מרחיב את
הנפש ומרוממה, תחת אשר המושג של עבודת עבד
המתחש לעבודה לעצם, בקציצת הנטיעות האידיאליות
הוא יכול להשחפל למושג אלילי, כשם שמושגי
ההגשמה והתארים המגבלים והמשתנים הם עלולים לזה, הוא
מקצר את הנפיש ומשפילה.

...אם יאמר אדם לדבר ע"ד עצם האלהים, בלא חזיון
האידיאלים האלהיים שעל ידם מדמים צורה ליוצרה
עיי גדולת כחם של נביאים, או לפנות במחשבתו ועבודתו לזה
לבד, יאחזהו איזה רגש חשך ועצוב אשר לא ידע שחרו, ולא
יוכל להחזיק מעמד כזה בחיו התמידים, ואם ימצא בקרבו איזה
תביעה פנימית לזה מאיזה צד שיהיה, או יהיה סוכרח רק
להקציע לזה בחיו זמנים וגבולים מצומצמים. ואם יגיע הדבר עד
מרחב חיים חברתיים ולאומיים תהיה ההתנגשות גדולה ואדירה

בין הגבולים העולמיים והאלהיים; אבל לא כן הוא כשהאדם רוצה לדבר ע"ד האלהות, ע"ד האידיאליים האלהיים, שזהו מושג האלהות בצד מקביל נגד מושג האלהים שאנו חפצים עכשו לסמן בו את העצם, במובן הסקירה המופשטת, אז ימלא בטבע עז וחפץ חיים ושמחה, הוא ירגיש אז שנפשו מתנשאת ושוטטת במרחבים רהבי ידים, להעלות ולהנשא, למצא מקום לפשט את החפץ האדיר היותר טבעי ופנימי לנפש האנושית, חפץ הצדק והאמת, חפץ הציור העדין והפעל הטוב, בחוג יותר נרחב וכביר, עד תאות גבעות עולם.

זהו הקו המחלק בין המושג של עבודת האלהים שהוא מושג הדת אצל כל עם ולשון, — אפילו אצל אותם שנתמכו על כתבי הקדש, שלא נתגלחה בהם אמתת האלהות בתור פועל ההיסטוריה שלהם ושותלה, הנסה אלהים לבא לקחת לגוי מקרב גוי, — ובין המושג שהוא עצמו אצל ישראל. שהמושג הכללי שנלקח אצל העמים כולם לפי אותו הנוגה שזרח עליהם באור כהה מאורו של ישראל, לא היה אפשר להנשא מהמושג שהוא בעצמות יסודו מושג אלילי והוא מתראה רק בצד החצוני של השפעת התורה וכנסת ישראל, דהיינו שעבוד ועבודה לאיזה עצם נשגב, כאפס יחוישים אידיאליים, בעצמותה של העבודה עצמה, זאת היא העבודה שמקורה היא הפלצות והזעזוע, — לא יראת הכבוד וההוד, הטנדלת את הנפש, מעשירתה ומרחיבתה בגאון פנימי ע"י יחוישה השכלי והמנטלי למה שהוא מכונד למעלה בהרגשתה היותר פנימית; ולא הענג והאהבה, לאור השמחה והמנוחה

הפסיכית המהוברים עמם, — לא כן הוא מושג עבודת אלהים
לישראל, שהוא מציין בקרבנו אהבת עולמים להאידיאליים
האלהיים, למשפט, להרבותם ולהתעלות בהם ועל ידם, מגיד
דבריו ליעקב הקיו ומישפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי
ומישפטים כל ידעום הללויה. בהם אוצר החיים השמחה והענג
ננו בטבע, ישמח ישראל בעושייו בני ציון יגילו במלכם, אז
תתענג על די'...

ההבדל נובע לא מצד עצם אמירת הענין של האמת
המטפיסית הנשואה בדבר האהדות האלהית, ישזה דבר שיוכל
להאמר גם מכל עם ורשון. כי מצד התבונה האלהית הפנימית
של אהבת היושר והצדק והשאיפה האמיצה להאידיאליים האלהיים
ברום עזם, המלאה אהבת האמת השלם והמאיר המתיהד עם אור
השלום וחפץ התעלותו לעד, בחיי האומה כלה, וכיחוד בחייה
הלאומיים שלזה צריך סגולה נטועה וקבועה בנפש הלאומית
בעצם טבעה. ע"כ צריך טיפוח לא רק השכל של היהדות, כי
גם הטבע שלה. והטבע אינו נשמר ומתברך כי בתהלוכה
היגנית הראויה לו שהם כל מצותיה של תורה, דת משה ויהודית
כפועל, דכולהו עובדין כננסת ישראל תליין כענבין באתכלא
[וזהרן], ואהבתם וכבודם ברעיון וברגש, בכל האמצעים
החינוכיים הדרושים לזה. אלא שתחת כח המושך
של התרדות התשה והרפויה צריך להכניס כח מושך
חי ובריא יליד אומץ רוח ורעיון בהיה, שיעשה
את כל הפעולות, שעצתה הראשונה, ביתר שאת, ילכו מחיל
אל חיל יראה אל אלהים בציון. זהו רוח הזמן האמתי של
היהדות, רוחי אישר עליך ודברי אשר שמתי בפך לא ימוש

מסך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ד' מעתה ועד עולם.
 ...המושג ישל עבודת האלהים, כשדוא בנוי עים
 אותו הכח ההרגשי הנובע רק מרום המעלה של הפגישה
 העצמית כשהיא יורדת עד עומק התהום של הלב החשוך והחלש
 אשר לאדם, כ"ז שלא תופיע עליו הנהרה של
 האומץ האידיאלי, הוא מוכשר להחליש את האדם בנוסו
 ונפשו, למעט את רוממות עוזו, את שיא תועפות שאיפותיה
 והוא נעשה נדבא, שח ושפל, אף שמכל החידה הזאת תצמח
 ז"כ טובה של ביצור כח המשיחית שנחית האדם, אבל היא טובה
 שאינה שלמה ודוגמתה היא כעין הטובה הבאה לעולם מבתי
 האסורים של הפושעים, שמנינים על העולם שלא ישחת, אבל
 מ"ט לא זאת היא המיגעה, ובצדק תובעים הם תלוצי העתיד
 שהאנושיות חיבת לשאוף שנתה ספר ולמוד טובים, ימלאו את
 מקומם של בתי האסורים, במה שילמדו ויחנכו באופן כל כך
 ב"רא וטוב את האדם, עד שלא יחטא ולא יפגע, ולא יהיה
 צריך להאמר, כ"א כל מה שיתעודד יותר, מה שיהיה יותר אמיץ
 ומלא זרע עז, יותר יהיה מרבה להטיב, ולהיות צדיק חסיד ישר
 ונאמן בטבע תולדתו, לא יגעו לריק ולא ילדו לבהלה, כי זרע
 לרוכי ד' המה וצאצאיהם אתם". ע"כ תשאף נפש האדם להארה
 של עבודת האלהים הבנייה על יסוד הודעת האידיאליים
 האלהיים, והכרתם במילואם, שלהגשימם בחיי האנושיות,
 לא יוכלו יחידים, אפילו אם יהיו צדיקים ואנשי מעלה, בעלי
 תורה, בעלי חכמה ועז, כי לעולם יהיה החסד, האמת והמשפט
 נרמס ברגלים בחיי לאומים, אישר לא ידעו את ד' ולא יקראו
 בשמו האמת; אמנם איזו אומה תוכל לשאת עליה ברמה את

הדגל של עבודת האלהים האידיאלית? — רק אומה כזאת
שדרכה סלולה לסניה עיפ האידיאלים האלהיים,
מתוכן המוסר הגדול של העתיד, ההולך ואור, הולך ומתפתח,
הולך ומתרוסס מדור לדור, ומתקופה לתקופה; דוקא אומה
כזאת שהתשובה האלהית על שאלתה את שם
די, לא היתה תשובה עראית, לא תשובה שתוכל
לעבור ולהתישן בשטף הזמנים, כיא תשובה
כזאת שדוקא שטף הזמנים מגלים את אורה ועז
תפארתה, „אהיה אשר אהיה“, דוקא העתיד הנמשך ההולך ומתעלה;
רק אומה כזאת שיש לה תורה שקפלה את מהלכה, עיפ
התגלות דעת אלהים כזאת, של אספקלריא המאירה, של „פה
אל פה אדבר בו“, שהציבה את העתיד שלה בכל בהירותו,
בכל דיוקיו היותר פרטיים, מראשית היתה עד כל נפילותיה
ושיבתה לתחיה באחרית הימים, ביום מעלה ואורה נפלאה;
אומה כזאת, יש היא עם זה מוכנת מצד גזעה
ותולדותה, שבכח יהיו חקוקים בה האידיאלים האלהיים
שבאוצרה הפנימי הגנוז בלב, והיה הפצה היותר אדיר לראות
ולפעול בשלטון הצדק המוחלט, ואור הדעה המוחלטת;
אומה כזאת שאם תמלא את כל מחסוריה
החמריים, וכל משאליה הנפשיים היותר
אסתתיים לא תמצא עדיין את עצמה שהיא שנעה
ומלאה מנוחה, כיא כשתחוש ותדע, שמתמלאים המה החפצים
שלה האידיאליים, שאיפת הצדק המלא, והאורה של
הדעה היותר רושמה, מכוררת ומזוקקת ושתהיה האודות
הזאת דוקא מזכרת אל צדק העולמים, — זאת היא

התכונה הישראלית האדירה והפנימית, שהיא ננוזה בכללות האומה.

ג.

כל סבוכי-הדעות שבכני-אדם וכל הסתירות הפנימיות שכל יחיד סובל בדעותיו באים רק מפני הערפלים המצויים במחשבה עיר ה ש נ ה א ל ה י, שהוא ים-שאיין-לרוסוף וכל המחשבות כולן, בין המעשיות ובין העיוניות, מסנו הן: נובעות ואליו הן שכות.

חמיד צריך לזכך המחשבה, שתהיה ברורה בלא סיגים של דמיונות כוזבים, של פחדים שוא, של תכונות רעות, של העדרים וחסרונות. א מ ו נ ת א ל ה י ס מאשרת את בני האדם רק כפי אותה המרה שהגדולה האלהית נחקת ונלמדת מאותו החלק החשוב שלהם, שהוא ראוי לכך. אז מאירה הנשמה מאור העליון על-ידי הרבקה באהבה ודעה שלמה לחיי-החיים, וכל ההרגשות, הדעות והמעשים מתעדנים. כפי גודל הזכוך של יסוד-היסודות הזה בתוכיות הנפש, כן תגדל ביותר הפעולה שתפעל גם הדבקות האלהית שברגש ושבהתפעלות הלב לנהל את כל מהלך החיים באורח ישרה.

עיקר האמונה היא בגדולה שלמות איין-סוף. שכל מה שנכנס בתוך הלב הרי זה ניצוץ בטל לגמרי לגבי מה שראוי להיות משוער, ומה שראוי להיות משוער אינו עולה כסף בסוג של ביטול לגבי מה שהוא באמת.

...גם כל השמות והכנויים, בין העכריים ובין הלועזיים, אינם נוחנים כ-ראם ניצוץ קטן וכהה מאור הצפון, שהנשמה

שוקקת לו ואוסרת לו: „אלהים! כל הגדרה כאלהות
מביאה לידי כפירה, ההגדרה היא אֵלִיּוֹת רוחנית, אפילו
הגדרת השכל והרצון ואפילו האלהות עצמה ושם אלהים
הגדרה היא, ומכל־עדי הידיעה העליונה שכל אלה אינם כִּי־אם
הזרחות ניצוציות מסה שלמעלה מהגדרה היו גם הם מביאים
לידי כפירה. ובאנשים שנעתקו לגמרי מהדעה המקורית הזאת
מביאים הם באמת לידי כפירה גסה. אם הכרת הלב קרועה
מסקירה זה הרי היא מחדללת ואין לה שום ערך, ואין תקנה
שתהיה מאירה בצורה חיה, כִּי־אם עִלְפֵי הקישור בה ארת
האמונה, שהיא הארה כללית למעלה מכל ערכים וכזה
היא מבססת את הערכים כולם. הענינים שחוץ מזו של
גדולת אין סוף, שהם הסברות להגיע עִלְיוֹן למקור האמונה,
הנם בגדר „אברין דמלכא“, ויש מהם בגדר „לבושין דמלכא“.
ומאן רבוע לבושין דמלכא? גם הוא מרים יד ומתחייב בנפשו,
ומכל־מקום צריכים לכאר בהדרגה את ההבדלים שבין עיקר
האמונה ובין הסברותיה, וגם בין ההסברות עצמן – את
הלופי המדרגות שבהן.

השטמון של המחשבה כמיעוט הלמוד והידיעה מביא
את האדם לחשוב הרבה בסיוות האלהות. וכל מה שיהיה
יותר משוקע בכערות של מחשבת עזות נוראה ומכללות איומה
זאת, יחשוב שכזה הוא מתקרב אל הידיעה האלהית הרמה,
ששטע תמיד שכל גדולי הנפש שבקולם עורגים אליה.
בהצבר הרגל כזה במשך כמה דורות כתארגים מתוך כך
חבלי־שוא רבים, שתוצאותם רשעות רבות ונוראות עד
שאפילו האדם הפרטי אובר את חילו החסרי והרוחני מרוב

צרה ואפלה. את הסעצור היותר גדול ברוח האדם, כבואו לכלל דעה, מכיח מה שהמחשבה האלהית היא קבועה בצורה מיוחדת ויודעה אצל בני-אדם, מפני ההרגל והרמיון היסודות. זהו נצוץ מהפגם של עשית פסל ותמונה, שתמיד אנו צריכים להזהר בו הרבה מאד, וביותר בתקופת דעת יותר בהירה.

כל הצרות שבקולס, ביחוד הצרות הרוחניות: תונה, קוצר-הרוח, בחילת-החיים, יאוש, שבאמת הן הנן הצרות העיקריות של האדם, אף הן אינן באות כי-אם מפני חסר-דעה להסתכל הסתכלות כהירה בגאות ד.י. ההכנעה מפני האלהות, שהיא דבר טבעי בכל נברא, בכל הויה שפרטיות מתגלה בקרבה, להתבטל בפני הכלליות וקל-וחוסר בפני מקור ההויה של הכלליות, שהוא חש בו עליונות של אין-קץ לגבי הכלליות, — לא עצר ודכדוך יש בה, כי-אם עונג וקוסמיות, שלטון וגבורה פנימית מעומרת בכל יופי. כשמתפתחת ההכרה הזאת של גאות ד.י. בקרב הנשמה בכל דרכיה, היא מרצה את החיים בשעבודם הטבעי, מטלאתם נחת וחיים לפי אותה הסדה שהפרט מכיר את גודל הכלל והדר מקורו, וכל העז וזהור שבכחזות המציאות הולך ומתעלה, מתכלל ומתאדר, על-ידי הקטנתה של הנשמה לפני יוצרה. ההקטנה הטבעית הזאת מצטיחה גדלות אדירה, שלטון של הוד-מלכות ונהורא מעליא, המשחקת בכל עת בענג ערנת מציאותה ועליוה בחלקה ההולך ומתרחב, הולך ומתגדל עד אין חקר, אין קץ, עד תאות גבעות עולם. אבל מתי היא טבעית? — כשגדולת האלהות מצטירת יפה בחוך הנשמה, בצורה של דעת טהורה, של שכל מתעלה מכל

מהות, ושל דמיון עשוי כטוב החיים, מסולא בכף הוד ותפארת גדולה, שאז נתכעת ההתבטלות סכל זויות הנשמה, סכל כללוחה ופרטיוחיה.

לרגלי המניעה הכללית של הלמוד הרוחני בענינים האלהיים הולך מושג האלהות ונחשך, מאין עבודה שכלית והרגשית מטהרה. עם זה הפחד החיצוני והאמונה הטבעית והשקבוד של ההכנעה, נשארים כלככות רכים בתור השפעת ירושה מאיתן התקופות, שהדעה וההרגשה האלהית היתה מאירה בהן בעזה, עד שהיתה ראויה מצד גדלה לשקבד אליה את כל הנפשות. וכיון שנקודת-התוך של ההכרה האלהית עמוסה היא הרי הסהות האלהית כלולה בהסון, — וגם ביחידים שהם ראויים להיות למאירי דרך להם, — רק בתור כח תקיף שאין להסלט ממנו והכרח הוא להשתקבד אליו. כשכאים להשתקבד לעבודת-אלהים על-פי המצב הריקן הזה, של הציור האפל המלא תהו-וכהו שמתהווה ברעיון, כשחושבים על-דבר אלהים בלא השכלה ובלא תורה, יראה תחאה הנתוקה בסקורה, שהוא יראה עילאה, האדם הולך ומאבד את זהר עולמו על-ידי מה שהוא מקשר את עצמו לקטנות המוחין. אין גאות-אלהים מתגלה אז בתוך הנפש, כראם שפלות דמיונות פרוצים, המצירים תכונה של איוו סציאות בדויה מטושטשת, סדולדלת וקצופה, שסכבלת את כל מאמין בה ומרכאת את רוחו, מטמטמת את הלב ומונעת את עדינות-הנפש של האדם מלהתגבר, ועוקרת את הזיו האלהי שכנשמתו*.)

* הרגש הדתי שבא לברו תחת האידויאת האלהית,

שאמונה זו היא ברי' אחד, היא מלת ריקה שאין הנשמה יודעת
ממנה כלום, וכל עדין־רוח מוכרח הוא להסיח את דעתו
ממנה. זאת היא הכפירה שכעיקבא דמשיחא, כשאזלו מים
מני ים הדעת האלהית בכנסת ישראל ובעוים כולו.

ההחישבות הנפשית הגסה ע"ד־כבר מציאות החכן
האלהי, בעצם המלים והאותיות בלבדן, זאת היא שמחפירה את
האנושיות, והכפירה באה כעין צעקה מעצמת מכאובים לגאול
את האדם מכאר צרה נכריה זו, להקלותו מחשכת האותיות
והפתגמים למאור הרעיון והרגש, עד שהיא מוצאת מקום
לעמוד גם במרכז המוסריות. יש לכפירה זכות־הקיום הארעי,
כפני שהיא צריכה לעכל את הזוהמא שנתדבקה באמונה
מאפס דעת ועבודה. זוהי כל תעודתה במציאות — להסיר את
הצורות המיוחדות מהמחשבה המהותית של כל החיים
ושרש כל המחשבות כולן. כשנמשך המצב הזה משך של
דורות, מוכרחת הכפירה לצאת בצורה תרבותית לעקור את
זכר אלהים ואת כל המוסרים של עבודת־אלהים, אבל לאיזה
עקירה מכונת ההשגחה העליונה? — לעקירת הסיגים שהם רק
חוצצים בין האדם ובין אור אלהים, ועל
משואות החרבות שהכפירה כחרבת חבנה דעת־אלהים הנשגבה
את היכלה. כדי לטהר את האויר מזוהמת קחוצפה והרשעה

הוריד את הנבורה העליונה, האידיאלית, אשר לנשמת האדם, עשר
מעלות בשפל. חדל הששון הפנימי, אפסה העצמה הרוחנית העליונה,
המשוה את רגלי האדם כאילות, המנצחתו בניגונותיה ושירת־עווה, ויבא
סגנון של פרושיות, של "מה חובתי" — ואעשנה" בעבודת קטנה מלאה
זועה ורפיון, (אגרות ראייה צד צ')

של המחשבה בסהות האלהות הצרה — המכיאה לירי
 עבודה זרה — באה הכפירה המוחלטת, שגם היא אינה טובה
 מהראשונה אבל מתנגדת לה תכלית נגוד. מתוך ההתנגשות
 של שני ההפכים האלה תעור האנושיות עור גדול, להתקרב
 לדעת ד', ידיעה מאירה, המקרכתה לאשרה הזמני והנצחי,
 ובמקום המחשבה השוממה של ההתפרצות אל סהות האלהות
 חבוא בלבו מחשבה בהירה של המוסר המהור והגבורה
 העליונה, המתנוצצים סן האור האלהי וקשורים תמיד במקורו,
 שהיא מתוה לאדם את דרכי החיים ומציגתו באור ד'. הרוח
 החזק יבא מארבע רוחות ויקים במערתו בעל-כרחם את
 הקבורים בקברי-החללה של האלהיות הרמיונית החולנית:
 „וידעתם כי אני ד' בפתחי את קברותיכם, והעליתי אתכם
 מקברותיכם עמי והבאתי אתכם על אדמת ישראל. יטהר רוח-
 הפרצים של הכפירה את כל הסחי שנתקבץ בשטח התחתון
 של רוח האמונה, ומתוך-כך יטהרו השמים ויראה האור הבהיר
 שבתכונת האמונה העליונה, שהיא שירת העולם ואסת העולם.

ד.

הסינים שבהבנת האלקות, היראה, האמונה וכל התלוי
 בהם — כל זמן שאין האומה צריכה לתקן את דרכי חייה
 המעשיים בכללותה, אין ההזק שלהם ניכר. אבל כיון שהגיע
 הזמן שהתחיה הלאומית מוכיחת לבוא וצמיחת קרן ישועה בפועל
 מוכרחת להגלות, מיד הסינים מעכבים ואי אפשר לאומה שתתאגר
 ותישיג בעומק חייה את סוד גבורתה וציורי סידוריה, כי אם על
 פי דעות מזוככות ומעשים היוצאים מטהרתה של דעת ד' אמת,

בכהירות היותר עליונה, חצת היא הסבה שכח שלילי גדול
 מתעורר בעקבא דמשיחא בחוצפא סגיא, שלילה זאת תבער את
 כל מה שהוא חלוש ומכוער בהמושגים האלהיים והתלוי בהם,
 בכללות האומה. ואע"פ שנורא הדבר לראות, שכמה עניני אמת,
 מדות טובות ומצות וחקים, הולכים ונשטפים ונעקרים לכאורה
 ע"י זרם השלילה, מכל מקום סוף סוף שהכל יצמח בגבורה
 ובטהרה, בקדושה עליונה. מהגרעין האיתן המהור והמרומם, שכל
 שלילה לא תגיע אליו ואורו יזרח בתור אור חדש על ציון,
 בגדולה מופלאה למעלה מכל ציור שכחות דלים שר נפשות
 עיפות, עיפות חמרית ורוחנית, של גלות ארוכה ודלולה, יכולים
 לצייר.

ה.

מרגישים הם בעלי ההסתכלות העליונה את החיות
 העליונה ואינם יכולים להיות משועבדים בשום שעבוד, שכל
 שעבוד הוא שעבוד של בשר ודם. גם קבלת עול מלכות שמים
 הרגילה בין בני-אדם, שעבוד של בשר-ודם הוא, מפני שמלכות
 שמים עצמה ירדה מכבודה ונצטמטמה ע"י ההחשכה שהחשיך
 בשר-ודם את אורה.

שאיפת החרות המוחלטה היא התשובה העליונה, ודוקא
 מטרם עוזה היא מישבת ובונה את כל העולמות הנמוכים
 ממנה להוד עליון, ומשיבה למקומם את כל המדות והתכונות
 של תום ויושר, של תורה ומצוה, שהם הולכים ומתעלים, עולים
 במדרגת החרות העליונה, המתעטרת בכינה של מעלה.

ו.

דעת אלהים מיוסדת לברוח מהחיים הפגומים, המרוסקים

זהחסרים, לחיים שלמים טובלמים ומלאים גם בעולם הזה. ניצוץ
אחר של אור ד' החי באיזה לב מספיק כבר לגרש מחשבים
רבים לאין חקר.

מפשים באין בינה הם האומרים על דעת ד' שהיא מסעמט
את צביון החיים. מבחוץ הם עומדים. ועם יודע אלהיו צריך
להוסיע בעולם באותה הידיעה של השתלמות החיים באור אלהים.

.ז.

בהעדר עבודה לאלהים אי אפשר להתקיים. רוח
האדם השואף לגדולות וכללות הכל, יהפך לרועץ בהעצרו בכלא
של קטנות ושל שביתה רוחנית, וכל מהלך ההויה יסכול מכיוון
רוח כללי ואריר זה כשל האדם.

...אין הרך לאור, כי אם בעבודת ד', אל עולם אלהים

חיים, קדוש ומבורך שמו.

יראת שמים

אין לך מקצוע של מדע בעולם שכל כך נקל יהיה לתת לעיונו פנים של קטנות, של חושך ושל קסוף, כמו שנקל ועלול הדבר באותו מדע שאנו קוראים אותו בשם „הכינה של יראת ד'“.

..אז תבין יראת ד' — הרי יש לנו עסק עם מושג האלהות, מושג היראה ומושג הכינה, ושלשת המושגים הללו אין שיעור לרחכם והיקפם, עמקם וגבהם ומסירת אין שיעור להמון המושגים. המתעים שנאים עמהם כל זמן שיחסר זיקוקם וברורם.

א.

וזה הלכתו בחוככם, אטייל עמכם כנרְעֵדן ולא תזדקקו ממני. יכול לא תיראו ממני, ת"ל: והייתי לכם לאלהים" (ח"כ) — הזעזוע בא מחוסר הכשר, מקטנות הנפש, מצד שהיא עסוקה רק עם האור הנופל אליה במדה מועטת... אבל היראה היא יראת הכבוד והרוסמות המוסיפה עוז ואורה, המתמלאת לפי אותו הגודל של שיקוף האידיאלים המוסריים והשכליים הננוזים, שההוגה בהם מתיחס אליהם בכל הוד, כבוד וגרולה, ועל ידם מתעלה ומתעדרן אותו הרגש הפנימי של אור האמת, של ברק העצם, סקור הסקורות עדי

עד, עד שבכל אוצרות החיים מתמסים שני החזיונות של
הרגש ושל ההשכלה האלקית כרום עומם.

ב.

אסור לה ליראה שתהיה מופרדת מהחכמה, כי
אם תמיד תהיה מחוברת לה, יונקת מסנה וממילא משפיעה
עליה. זה נוהג בין בהזרחה הכללית של הברקת היראה
והחכמה בנפש, בין בכל הפרטים המסתעפים שלהם. על
כל פרט ספרטי היראה צריכה החכמה להאיר את אורה,
ומתוך כל פרט ספרטי החכמה צריכה יראת אלקים להתפרנס.
בכל ערכיה — המעשי, המדוטי, הרגשי וגם הדמיוני... מהחכור
המתאים של שני המאורות מאירה נשמת האדם, והופעת
התשובה — רווית העדן, השמחה והחיים — באה לעולם.

ג.

הן יראת ד' היא חכמה" — חכמה צריכים ללמוד. הרצון
בלבד להיות חכם אינו מספיק. שמא יאמר אדם חורה צריכים
ללמוד אבל היראה תלויה ברצון ותו לא, תלמוד לומר:
למען תלמד ליראה" ולא כתיב, למען תרצה ליראה"
כי יראת ד' היא חכמה.

ד.

יראת שמים הטבעית קנויה לכל שלומי אמוני
ישראל במורשה היקרה מאלפי זהב וכסף וסכל סגולת
מחקרים והניונים חדשים, אלא שהיא יותר מאירה כשהיא
מצטרפת עם הרחבת הדעה והאדרת הרגש הער, המלוכש
בעדיים הנלקחים בהתוכיות הטובה שבחיי ההוה לכל צדדיהם.

כט

ה.

יראת שמים המורגלת, היא באמת רק בכואה
דכבואה של יראת שמים האמתית הכאה מתוך לסוד קנוע
ומסודר בלא הפסק אפילו יום אחד.

ו.

אין לשקר עד היכן האדם נעשה זוחל ובטלן עי
יראה-שמים שאין בה דעה.

ז.

תלמידי חכמים העוסקים ברזי תורה בהכנה פנימית
אסור להם להרכות ביראה תחאה לכרת, מצד עונשי עוהין
או עונשי עוהיב — שהיא יראת היצונית — עליהם רק לקחת
ממנה מעט כדי ליסר את הגוף ונטייתו הנסות במדות רעות
ותכונות מנונות חיו, אבל העיקר צריך הלב להיות מלא
אהבה קדושה ויראה עליונה, מסוד קדושים, כיראת מלאכי-
מעלה, גבורי כוח עושי דברו.

ח.

יראת-חטא הטבעית היא הטבע האנושי הבריא
ביחס למסור הכללי, והיא הטבע הישראלי המיוחד
ביחס לכף חטא ועון מצד התורה והמצוה, מורשה קהלת
יעקב. ואין טבע זה חוזר לישראל כי אם עי תלמוד תורה
בהמון, תית לגדל תלמידי-חכמים ודת של קביעת עתים
לתורה להמון הרחב.

בזמן הזה, שהתשוקות הזמניות של הבלתי-העולם, הקנאה, והתאוה והכבוד המדומה, הומים ורועשים כל-כך, במה נוכל לעורר את לבב צעירי-הימים שיפקחו עיניהם לראות תודה ופארה, זיוה והדרה, של תורה, — אם לא בלמוד של חכמת היראה האמתית ע"פ ספרי גדולי ישראל, אשר העמיקו הר-חיבו בחכמת היראה הטהורה, וקדושת אור-ד' הגנוזה בגשמת עם קדוש העלו את אורה, למען תתגלה לעין כל בכל אלפי אורותיו המאירים באור-יקרות אור חיים? — ראשית-כל, ראוי להסביר לכל התלמידים את היסוד הגדול, שכל הצלחת התורה למצא סמן-ברכה בלמודו, למיגמר ולמיסבר, לבא בר-בות-הימים למדרגה חשובה והגנוזה בכתרה של תורה, תלויה היא לפי מדת יראת-ד' ועומק קדושת האמונה הטהורה המ-שורשת בנפש. כי הרחבת הכח השכלי ועומקתו, לטישתו והסתעפותו לסעיפים רבים, שהוא היסוד הגדול לחריפות ולב-קראות, תלויה היא בעומק הרצון הנפשי, המתעורר להוקיר את עניני הלמודים שהוא עוסק בהם. וכיון שהוא עוסק בתורה, שהיא דבר אלהים חיים, הרי איכות ההוקרה הפנימית של חביבות עסקה של תורה תלויה היא בנקודת קדושת יראת ד' האמתית, השרויה בלבבו של העוסק בתורה פנימה, שכל מה שברכתה של יראת-שמים הולכת היא ומתגברת בלב בקדושה ובטהרה, כן נעשים דברי-תורה, שהם מאור פני מלך חיים, י ק ר י ם ו נ ש ג ב י ם ב ע י נ י ם, ומרוב חביבותם מתקשר בהם החשק הנפשי הפנימי, וטבע החשק הפנימי הוא לעורר את כל כחות-הנפש בזרון של חיים, בשמחה

זבטוב-לב, בתשוקה גדולה ונעימה של תענוג רוחני עליון ונשגב. וכיון שכחות-הנפש מתעוררים ע"י התרחבותה של המדה הקדושה של יראת-שמים, לאהבת-התורה ולחבת כל דבריה, וההכרה מתגדלת מיום ליום בהרגשת נעם קדשה, ממילא מתאמץ מאד כח-הזכרון שבנפש, מרב עז-החיים שחת-שוקה הקדושה של התורה מעוררת בנפש ההוגה בה ביראת-שמים אמתית, ומתוך הכבוד הגדול והערך הנשגב, שהוא נותן אל השווי של דברי-תורה, שבכל יום ויום הוא מתגדל כפי הגדל של יראת שמים, שמתגדל בלבו מדי יום ויום, בעסקו תמיד בלמודי-הקדש של היראה הטהורה וענפיה, מתאמצת ג"כ החריצות השכלית ויפעת-השכל מתגדלת, והחריפות האמתית ויושר-הסברה הולך ומתרבה. נמצא שהעצה היותר טובה להצלחת התלמידים בלמודם, שיהיה תלמודם מתברך ושיהיה מתקים בידם ושיקבלו בעצמם נחת וענג מלמודם, היא להרחיב מדי יום ביומו את לבכם בתלמודי היראה הטהורה וכל מקצועותיה, וכל חכמת הנפש וכל תורת-המדות כולן הן ענפים וסעיפים מסתעפים משרש יראת-ד' הרוממה, המביאה לידי אהבת-ד' ואהבת התורה ומצותיה אהבת היושר ואהבת יש-ראל. במחשבות כאלה, שיוצעו לפני התלמידים, שלבד מה שהצלחה הנצחית, הצלחת חיי-עולם, היא תלויה באותה המדה שתהיה יראת-שמים משתרשת בקרב לבכם הטהור, אלא גם זאת שעצם הצלחת התורה שלהם, בין בהתגדלות כח הש-קידה ובין בהרגשת הנעם, התענוג והשמחה, מדברי התורה, מגמרא וסברא, מגירסא ושנון, בין בעצם ההצלחה השכלית, שיבהיק ויאיר אור שכלם ושיהיה תלמודם מתקים בידם, שגור

בפיהם ומכונן שפתותיהם בכרור ובהירות, — כל זה תלוי לפי צמק מדת יראת-שמים שיקבלו. וכיון שידעו, שמדת יראת-שמים משתרעת היא בלב אדם לפי אותה המדה שהוא משים עליה את לבו, כל מה שיכירו וידעו יותר ויותר את האמת הגדולה הזאת כן יהיו יותר יקרים בעיניהם הזמנים הקצובים לתלמודה של יראת-שמים, מפי סופרים ומפי ספרים. וכל אשר יעמיקו יותר בדברים ויכירו וידעו, כי עצמותה של יראת-שמים משתרשת היא בעמק הלב לפי ערך המדות הטובות שהן מושרשות בו, מיד יזדרזו לאחוז במדות טובות וישרות ויש-תדלו להיות אהבים זה את זה ואהובים זה לזה, מכבדים כל אחד מהם את חברו ורוצה בכבודו וטובתו. ועל כולם, כאשר יכירו וידעו, שהצלחת-עולמים יקרה וחשובה יותר מכל ההצלחות שהאדם יכול להגיע אליהן היא הצלחתה של קדושת התורה וברכת היראה, שהיא יסוד הדעת האמתית, "יראת-ד' ראשית דעת", יהיו קשורים באהבה לרבים ומורם, המדריכים בארנות התורה, הפותח לפניהם שערים סגורים, לראות מדי עברם מחדר לחדר בחדרי-התורה את אוצרות האורה הגדולה הנהדרים בקדושה הגנוזים וטמונים בה, שהם נפתחים תמיד מדי יום ביומו להוגי-תורה יראי-ד' ותושבי-שמו. והמדות הנחמדות הללו, שהן בטבען מעטרות את כל המחזיק בהן בע-טרת חן וכבוד, הן הן המביאות ליראת-שמים אמתית ולברכה גדולה מאוצר-החיים של מקור התורה והחכמה האמתית.

י.

כפי רוב הבינה ועוסק ססירות הנפש אל הדכקות האלהית, האהבה הסלאה משתפכת סגנוני היראה,

לחדש את חיי הרוח בצורה של בריה חדשה בכל יום
תמיד.

יא.

כל האוצר של יראת שמים שלנו נחכה לתחיה
קיי האור הנדול של תחיה הקודש.

תורה ומצות

לחקל מעל בנינון איך לסצוא את האידיאלים
 הרמים בכל מהלך החיים של קיום התורה ומצותיה
 לכל יהיה. דבר די צו לצו צו לצו קו לקו קו לקו
 זעיר שם זעיר שם"ו כ"א סצוה כוללת, חיה, קימה
 ונאמנה, המביאה אור חיים וזיו-כבוד לכל אחד מבנינו
 בפרט ולכלל-עמנו בכלל. למען תהי' האמונה — אמונת
 חסן חכמת ודעת! והיראה — יראת הוד והדר של
 אלהי ישראל אלוה נורא הוד, המתאמת עם גדלות
 החיים ואור השמחה הנתבעת במבע מכל אדם אשר
 ישרה נפשו בו, ומכל עם איתן וחפץ בחיים, ואתם
 בני ציון גילו ושמתו כד' אלהיכם — זאת היא העבודה
 היותר קדושה של עבודת-ההוראה בדורותינו אלה,
 והמצויינים שבבני תורה, בפרט אותם שמוציאים בנפשם
 כשרון ונסיה פנימית ללמודים מוסריים ופיוטיים
 ולמחשבות רוסמות בחכמות הגבוהות — החפץ הנערץ הזה
 אסור לכבשו ולכסלו, כ"א להרחיבו ולהגדילו ולקבוע
 עליו שיעורים רחבים והגונים בדעת-חכמה וכשרון מדי
 יום ביומו — הם הנם ביותר סחויבים ליחד לאלה הלמודים
 את רוב כשרונם... העסק היסודי של הנפשות העדינות
 צריך להיות "לפקח עינים עורות להוציא ממסגר אסור
 סבית פלא יושבי חושך".

א.

הי סוד הרוחני של הפיץ אדון כל עולמים יתעלה שמו
נמצא בכללותה של תורה ומזחיר ומנחיר בכל מצוה והלכה
בסקיפיה וסקיפי-סקיפיה.

ב.

בתוך התורה הנגליה על כל סקיפיה מחפרץ הזרם
של המעינות הנסתרים, הנוכעים ממעמקי המחשבות העליונות.
שנצח ישראל חי בהם.

ג.

כל מצוה וכל הלכה יש לה תכונה מוסיקלית מיוחדת.
שכנסת ישראל מקשיבה אותה ומתענגת עליה.

ד.

כל המעשים כלם, כל המצוה, כל המנהגים, אינם
כי כלים רבים המכילים בקרבם כאו"א נצוצי אור אחרים
מהאורה העליונה, ולפי חסנם של הכלים, לפי מהרתם ודיוקם
המכוון — כרמות הדיוק הכלשני לעומת הרעיונות הפנימיים
שמחבטאים ע"י — כך האורה מתגדלת. ולפי מרכיב הדעת,
השכל, גדולת המחשבה והרחבת, כן פל חיים מרטיב ומחיה
את כל לב שוקק ונפש צמאה.

ה.

בענין היחש של ההשגות המופשטות עם פרטי
המעשים, המשל היותר טוב. בזה הוא היחש של הנילוי
הנשמתי של האדם בכללו, בדבורו המתחלק למבטאים ולא-

תיות שהם נושאים בקרבם את התכונה הרוחנית של המחשבה. אע"פ שעצם המחשבה במקוריותה היא נשנכת מכל מבטא והגיון קולני, מכל מקום הערך של המחשבה אל הדבור הוא ערך עצמי. אנו רואים שהדבור מברר לפעמים ג"כ את המחשבה וכאמת הדבור הוא המחשבה הנופנית. וכן המעשים כלם, ביחוד מעשי המצות, הנם התגלות המחשבה, החיות האלהית בתכונה המעשית. נמצא שהתביעה היא חזקה לאין-ערך לגלות את המחשבה הננוחה בגילוי מעשי, כשם שכח החיים יוצר את הגויה לפי תכונתו העצמית. בעלי ההסתכלות המחשבתית משוים נגד עיניהם את המהלך שאור החיים המחשבתי העליון הולך ובורא באורו העצמי את התכונה המעשית כמו שהיא, ומעמי מצות הולכים ומשתקפים בשקוף בחיר לפי ערכה של החכמה למדת ההסתכלות המקפת ותחודרת הזאת, ואת ישרים סודי. ידיעה זו מעמרת את האדם עוז ונדולה ומנדלת את שמחת המצות לפרומי-עוז. כי רוח החיים של אור חי העולמים המתגלה בכל מצוה כמאמרה, מתגלה והולך לפי מדת ההתקשרות של קדושת חרות-די שבאהבת המצות.

ו.

אחד מיסודי הידיעות העקריות הוא: שאין המצות דברים סימבוליים כמו סימני זכרון, אלא הן פעולות יציריות שהמחנה האלהית תארן, ומכל מקום יש בהם מרחב גדול לכל היופי הסימבולי.

ז.

בעלי העבודה קראו הראשונים להסתכלים הרזים.

הוא הסגנון המיוחד והאופי שלהם, הם אינם בעלי עריגה לקבלת פרס, חייהם הם חיי עבודה, לא סימבוליים הם מצותיהם כי אם עובדות מצחצחות ומעלות הכל, מטיבות לכל ומאשרות את הכל. המצות אינן נגבלות אצלם, הכל הוא מצוה — בכל דרכך דעהו, כל מעשיך יהיו לשם שמים.

מתנשאים הם מעל כל חי החול, והם הם הגרוד של עבדי ד' ששמים נאה להם, הם הם העומדים ומשמישים כצבא המרום במרום ויותר מכל מרום. הם הם החיים וקיימים בחיי עבודתם בעוה"ז ובעוה"ב. הם הם שבמיתחתם קרויים חיים ואינם חסשים מן המצות לעולמי עולמים, תלמידי חכמים שאין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב, הולכים מחיל אל חיל, מה כאן עומד ומשמש אף שם עומד ומשמש".

ת.

כ"ז מה שההכנה וההכרה התורית מתגלה יותר באומה, מתבססת יותר ויותר נשמתה בקרבה וכח חייה מתעלה ומתאדר. המעשים הם הבסיסים החסריים, הנושא הסמשי שהתיאוריה הגדולה הזאת סנחת כם אוצרותיה, וכפי אותה הסדה שתתגדל ההכנה התיאורית, בגדולת ערכה, כן יוסף להתנוצץ באומה כולה האור החבוי אשר במעשים כלם ותתגלה מדה החפארת שביהרות המעשית ככחה לאלהים.

...האידיאלים היקרים, הנגזרים כחכיוני המעשים, מחויבים הם לצאת אל האור דוקא על ידי התגלמותם במעשים. — — — לא נעזוב את הדגל, נשא ונסבול באהבה, נגלם בפער, במעשים, את המחשבה הגדולה של הנשמה

הישראלית, כאשר החלה האומה לעשות מאז החלה לראות
חיים כלליים שלה.

ט.

אורה של חיים ושל טוב, של כח פועל ושל נכורה
כללית, יוצאת לאיש הפרטי ולאומה בכללה סהיופי והטוב,
הנכורה והנצחיות, שיש בגניזה בכח סודות המעטים של
המצות הנקשות באמונה לשם שמים. כל מי שמרפה עצמו
מדברי תורה ואפילו מסצוה קלה אין בו כח לעמוד בעת צרת.
וכל מי שעושה את המצוות כולן ומחזיק בתורה בלא רפיון,
כח החיים שהוא גנוז ביסוד טעמי תורה עושה בו את שלו
אעפ"י שאיננו מרגיש בעת העשייה והלמוד כל תוספת כח גשמי
או רוחני בקרבו. וככל עת - מצוא שכח - חיים דרוש להתגלות
יצא כח - חיים אצור אשר נגנו ע"י התורה והמצוות ומחסם
את הלב ומאיר את הנשמה.

י.

לא רק השכל של היהדות צריך טפות, כי אם גם
הטבע שלה, והטבע אינו נשמר ומתכרך אלא בתהלוכה
היגיונית הראויה לו, שהם כל מצותיה של תורה, דת משה
ויהודית בפועל, דכולהו עובדין בכנסת ישראל תליין כענבין
באתכלאי (זוהר), ואהבתם וכבודם ברעיון וברגש, בכל
האמצעים החנוכיים הדרושים לזה.

יא.

הנשמה הישראלית צריכה היא להתרחב, להתרחב
ולתתנבר, והננו צריכים להסיר ממנה כל מכשולי-דרכים

שאינם נותנים לה ללכת את מלכת, ולעזור לה שתתכנים
הרוחניים יהיו מצויים לה והמוגים כולם יהיו עוזרים לפריחתה.
והו סוד ה ת ו ר ת ה מ ע ש י ת וכל ארחות חיי האמונה
וחקדושה.

י.ב.

צ ר י ך האיש הישראלי לחוק בלבבו כי המוסרים
הכלליים כולם מקושרים הם בצאתם לפעלים בחנאים מוכרחים
עם כל מעשי המצות ודקדוקיהן, ומכל נימה ונימה של
דקדוק מצוה יבנה בנין המוסר הישראלי, לאות ולמופת,
לדעת את די באמת ולקנות בפועל את כל התכונות
הישראליות לעד ולעולם. ועל זה באה מצות ציצית בכנפי
הבגדים. הבגד עצמו הוא חצוני לאדם, וכמה רחוק הוא
הכנף ויותר רחוקה היא הציצית — שאפשר להם ג"כ להיות
נגררין על גבי כסתות — ומכל מקום היא כוללת את זכרון
כל המצות למינים, בדיוק פרטי, והיא מקשרת את האגד של
עמודי-של-עולם הבנוי מדעת ומעשה, ודיוק היושר
בפלים נכון. וכל זמן שהדעה הזאת לא תהא קנויה בלב האדם
הישראלי, אף אם יבואו בלבבו מדעים מוסריים כלליים, עדיין
לא יוכל להיות גבנה בכנין קיים לעזור בבית ישראל כמשפט
תלמיד-החכמים שהם בנוי הבית — אל תקרי כניך אלא
בניך — כי חדוש הרעיון ותוקפו צריך להתקשר אל הפרטים
המעשיים כולם.

י.ג.

... התפלין הם מיוחדים לימי החול, יצאו שבת ויום
שבת עצמן אותי (עירובין צ"ו). הערכת הדבר בכלל הוא ב

לאדם נחוצה התקדשות חזונית כדי לבא על-ידה אל הפנימיות העצמית, חכלית מעשים רבים תוריים הוא כדי לשמור את נקודת הקדושה הפנימית, שגלוי וידוע לפני יוצר האדם ביה שלא תהיה נקנית לאדם כיא עיי אותן הפעולות, ולפי ערך התנכרות הקדושה הפנימית העצמית באדם תוכר פעולת הדברים שסמנים הקדושה החזונית כפעולות מעשיות להביא אותו לכך. כדי לתורות שהקדושה העצמית היא העיקר, אמרה תורה באות התפלין, שהוא יסוד לתוראת החרשמה החזונית של קדושת המעשים, למען יבא האדם על ידם לקנות הקדושה העצמית הפנימית — למען תהיה תורת ד' בפיך. ושבת ויו"ט איצ אות, משום שבחם צריך האדם לתתלות מצד פנימיותו, עד שלא יהיה צריך סעד חזוני לתכנו, והוא לאות על פרטי דברים, בהליכות היחיד והצבור, שכפי הנפילה הפנימית, כן צריך שיחמלא המקום לתן סעד, שלא יפול האדם הפרטי או הכללי בנופלים, מקדושתו החיצונית, ע"כ מצד הנפילה הגדולה של כלל האומה, שגם בעונינו פזורנו הגדול ורחוקנו סבית חיינו, יחד עם זה עצמו גרם, שנשתכחה תורה והלכה ברורה, ונתרכו הספיקות, ועם רבוי הספיקות יצאו בתכרה תולדות של חוסרות, שככלל נתרחב חוג המעשי. ומאז ד' היתה זאת, שהתרחכות המעשית היא משיכה את האברה הרוחנית של עצם. זוהר הנפש שהועם עיי הירידה הגדולה של האומה, ואלה הדברים שהם בערך יסודה של חורה ועיקרה — חזוניים, הם מקיימים את האומה בקדושתה ואמונתה, לשם ד' אלהי ישראל. ותנה צריך האדם להזהר, לחוקר מאד כל הדברים החזונים שגורמים לשמור הקדושה

הפנימית בכל חומרות הספיקות שבהם ולדעת שכ"ז שעוד
לא שבו לנו כל מחמודינו פיטי קדם, כל-זמן שאין לנו
מלך, נביא, ומנהדרי גדולה במקום אשר בחר ד' - בכיהמ"ק.
שתצא מהם תורה לכל ישראל בלא שום ספק בתוראת. כל
הזהירות הזאת בכל החומרות הכאות מצד הספיקות הם הם
יסודי חיינו, וכי בעזיבת אלה הדברים שעיפ החשנחה הוכנו
מראש לשמור את הקדושה הפנימית הישראלית בעצם
הירידה תוכל לגרום תוצאות רעות ומרות מאד. דוגמה לדבר
שהתפלין שהם מיוותרים לימי החול, אמנם בשבת ויו"ט ימי
העלייה והקדושה, הם עצמם אותי אין צורך בלכישתן, אמנם,
חלילה לרחוק בזה את קצם, ויוצא אדם בתפלין ע"ש עם
חשיכה, וכך היא המדה, שהרי עוד לא זרחה שמש
הקדושה העצמית, וצריכים התפלין לפעול פעולתן. למען
תהיה תורת ד' בפ"ך, עד שיופיע אור קדוש השבת
והקדושה התצונית של התפלין תחמלא ע"י קדושת השבת
הפנימית. וכן בעניני כלל האומה, שהדרכים התצוניים הרחבת
התורה, בקיומה שנתוספו במה דברים מצד הספקות שתולדתן
היא הגלות והפזור, וחסרון שופטינו ויועצינו, אמנם בין כה
וכה הרי האומה מתעסקת במדה יותר רחכה במעשים של
עבודת ד', מדקדקת במצות לכל צדדי ספיקותיהן, שומרת
שני ימים טובים בגליות, מפרשת שתי הלוח כסוריא'
תעליהם אמרו חז"ל (במדרש רבה שה"ש א'). שמוני נומרת
את הכרמים, על ש,כרמי שלי נמרת"י - על שלא שמרתי
יו"ט אחד כתקונו באר"י הריני כשמרת שני ימים טובים של
גליות בחו"ל כו', אבל לאחר שגרם המצב וכאה הירידה,

היתה התרחכות הקיום המעשי, אעיפ שכא מצד מפיקות —
 שמכתן היו קלקולים לאומיים — גורמת קיום וחצלה והשבת
 רוח הקודש הראוי לחיות מלא בעם די בלכותם, והזמן שישוב
 המצב לשנים קדמוניות שהיתה התורה כולה מכוררת יוצאת
 מן המקום אשר יבחר די, המפיקות יתכרו, ויחטרו לפי זה
 כמה ענפים מעשיים, שהיו מורגלים באומה מפני המפיקות,
 שבהיותם נעשים המשיכו והגדילו את הקדושה הישראלית
 באומה, כי רבוי המעשים לשם די מקרב את הלב לאבינו
 שבשמים, אז בעת המאושרת יופיע אור די וכבודו, מגולת
 הקדושה הכללית, אור די, הנבואה, ורוח"ק שהיא מגולת
 מיוחדת לישראל — ישובו לנו, ותמלא הקדושה הפנימית את
 מקום הקדושה החיצונית של אלה המעשים שהם בערך תפלין
 לימי החול, לעוכת קדושתן של שבתות וימים טובים עצמן,
 אבל עם השיכה יוצא אדם בתפלין, וחלילה להניח את הפרט
 או הכלל כלא מנן של הקדושה החיצונית עם כל פרטיה
 והתרחכותה, כ'ז שלא באה בכף תקפה ועוזה הקדושה הפנימית
 ,יום שבת קודש שרומו ג'כ ליום שכולו שבת, שפדויי די
 ישובו ובאו ציון כרינה ושמתח עולם על ראשם.

יד.

כ ש פ ו ג ס י מ את הרעיון, כשמתרחקים על ידי השקוע
 בקטנות החיים הרגילים, מרוממות המחשבות העליונות, שהן
 מחוללות את המעשים הגדולים ושהן גנוזות בתוכם כנגיזה אלהית
 עצמה, ממלא הולכים המעשים ונפגמים. ערכם משתפל וחדרם
 הולך ומועם, עד שהם מתגלים בצורה קצופה המעוררת קפידה

ושטמון, תחת שהקוץ והחרד הוא לכושם המבטי להם, וכשהם-
 עשים נפגמים לעומת זה הולך הרעיון ומתרחק, עד שהוא
 נהפך לטין מחשבה קלושה, המעוררת גם היא בוז מכל איש-
 מעשה מצד מרחקה מן החיים ומצד רפיון כחה לפעול עליהם.
 כדי למצוא תרופה לעומת מצב איום זה, לעומת מחלה
 כזאת, האובלת את שתי הקצוות ומטילת נחר תוכם, אנו
 צריכים להתאמץ בכל היכולת בשמירת המעשים, לחבבם
 ולאמצם, אבל לא לעסוד על תחום זה לבדו. מאומת לא נשא
 בעמלנו אם לא נצרף אל רוסמות המעשים את ההשבה אל
 העופת הרעיון האצור וגנוז בהם. אם ישארו המעשים מצות אנשים
 מלוסדה, לא לבד שלא יועילו אלא גם ישפילו עוד את הרעיון.
 וסוף שפלות הרעיון להגמר בכטול המעשים. אבל לא נכתל
 כלל מהמפחידים אותנו מתקופת המחשבה, האוסרים שאנו
 מתאמרים לעלות מרומי שחקים באין סולם. לא כן, יש לנו
 סולם מוצב ארצה וראשו מניע השמיסה: המאור שבנשמתנו,
 בנשמת הכלל ובנשמת הפרט, אשר יתעורר יפה על ידי אור
 גנוי תורה!

פו.

קיום התורה צריך לבא מתגבורת הכח
 הרוחני שבקומק קדושת הנשמה, ששומף את שטף החיים
 שלו על תנועת האדם היחידי והצבור כולו בשטף פתאמי, בלא
 הדרגה אטית וחבור חלקים של צו לצו וקו לקו.
 באופן זה הדבר הרחוק יש לו יניקת תיים עיפ מדתו כמו
 הדבר הקרוב, ויסודי התורה ביחד עם הפרטים,
 הסיגים והתקונים, המנהגים וההדרכות הישרות, האמונות

המובנות כולן על סעיפיהם פועטים פעמות חייהם כאחד
 כולם, מה שאין הדבר נותן בקטנות האמונה, הבאה מתוך
 צמצום הניוני מדולדל, שצריך השכל לעסל עד שימצא לו
 יחש בין העיקר המתקבל אל הלכ, לפי השגתו, אל
 הסתעפות הרחוקה של התחלכות הפרטיות, ותמיד הוא
 נכשל ונחשל בדרכי החיים. ולא יוכל השכל המוגבל וכל
 חשבונותיו לתאיר את דרכו, ולשאב עיי כלי שכור זה ממעין
 חזורים ותחי של אור די בעולמו ובחורתו לא יעצר כח, ועל
 כן חולכת היא אורה של תשובה ומפנה דרך לעם, וקוראה
 בכח לשוב אל די, אל די לשמוע בקולו, ללכת בדרכיו
 ולדבקה בו, רק בכח איתן זה יחיה העם ויקום. והשכל
 הרגיל וכל כשרונו יהיה שמש הגון לעזור עור מעט את רוח
 החיים הפועם במלא הנשמה, בשביל הסגנון, והתיאור של
 איזה סדרים פרטיים, אבל יסוד הכל, מבוע החיים הרי הוא
 דוח אל הים שכלב, החי בתוכיחה של הנשמה, המלא
 עז ותעצומות, אשר לא יחן דמי לו עד יכונן ועד ישים את
 ירושלים תהלה בארץ.

טז.

בגדלה, אין כנסת ישראל באה מתוך דרכי - חייה
 אל רעיונותיה, דעותיה והלך - נפשה, אלא להפך ממעלה למטה.
 מתוך מחשבותיה והגיון לבכה על עצמה ועל העולם, היא באה
 לאוצר המעשי שלה, ותיא מוצאת את מנוחתה, את עצמת
 כבודה וערכה כשחיא מגשמת את רוחניותה בחייה, כחיי
 אישיה - הפרטיים, ובחיי לאוסיותה - הכלליים. זהו רז התשובה
 המביאה לירי גאולה. לעתיד יחל הבנין מפנימיותו, מנקודת-

ציון ילך הלך והתפשט עד חוצות יהודה ונכולוח ישראל.
ח'טיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים".

יז.

התורה היא האהבה, והמצות — האמונה, והן הנן ג'כ
הצנורות, שעל ידם שפע האמונה והאהבה שופע והולך תמיד,
וכל התרכות הרוחנית והחמרית של ישראל, בהתעוררות חייו
הלאומיים, צריך שתתרכז כולה סביב המרכז הכפול המאוחד
הזה, שתיים שהן ארכע: התורה והמצות, האמונה והאהבה.
...אנחנו שואפים לתחית האומה ותחית הארץ, כדי
לתחיות את מעמד הנשמה שלנו, כדי להעמיד את ישראל חי,
להחיות את האמונה והאהבה בחוסן של התורה והמצות בכל
מידון. אנו מכירים את אור אלהי ישראל, אלהי עולם, והקונג
שעל די, על די דייקא, למעלה מכל מבטא ומכל מושג, לעילא
מכל ברכתא ושירתא, תושבחה ונחמתא, הננו וצפון, המתגלה
באור האמונה והאהבה, המתראה בחכמים התורה והמצות
כולה. אנו דורשים לציון, אנו משחוקקים לבנות את הארץ
ולהכנות בה, כדי לקלוט את רוחה ואוירה, להתאחד עם כל
החיים המקושרים בה. על כן תורה טרובה אנו דורשים, ולשם
כך אנו שואפים לבריאות שלמה ולכח גופני חסון ואמיץ,
מצות רבות אנו מבקשים, כדי שיהיו לנו די כלים לתחיל
בהם את האור הגדול של האמונה והאהבה, עם כל הקונג
והערן וכל האור והטוהר העז והאומץ שלהם, שיתגלו לנו
כמלא מדתם, בשובנו לחיים עצמיים, לאומיים במלא ובטרומ
המוכן. כל מה שיש לנו מזכרונות העתיקות וממצוה וחק.

חביב עלינו חבת חיים, כי הם לנו כלים למקור חיים ועמם
מקור חיים, האידיאלים הצפונים בהם חיים הם אתם ועם
קיומם.

יח.

'היסוד הפנימי של המצוה היא שמחתה, שבה מאיר אור
קדושת האמונה החבויה במעמקי הנשמה, המוראת לאדם
שהקושר של מצות-די הוא נעלה ונשגב מכל סגולות-מלכים
ואוצרות-אדירים. והרגיש כבר הריח קרשקש וי"ל בספרו
„אור רי", לבסס את רגש קדושת האמונה על אשיות השמחה
החמירית והקבועה באופי הנשמה, המטוהרת במהרה עליונה.
ויותר מזה דבר האריז"ל למושפעיו, בנעצו את עומק יסוד
הרחבת דעתו המאירה באור קדשי-קדשים — ביסוד שמחת-
המצות אשר לו. וכמה יקרה היא מצוה חשוקה בעת יוקר-
מציאותה כככורה במרם קיץ וכענבים והדם במדבר!

ה.

תפלה

סגולתה של כל תפלה, סניעה היא לערכה
היותר מקודש ויותר נעלה במקום קדשנו, עד שהיא
מעלה על ידי כח קדושתה גם את הערך הסנימי של
כל התפלות הנאמרות בכל המקומות כולם.

א.

התפלה וחלק גדול ממעשה המוסר והתורה, בנויים הם על
יסוד תקנת הרגש של האדם, והם צריכים לשמור גבולם—
כשבאים אל הרגש בענינים ותוכנים שכליים אין מצליחים.

ב.

פעולת התפלה היא מצד הדבקות שלה באלהים,
הדבקות עושה את הצורה דומה ליוצרה, מובלעת בכחה
העליון. וסגולת הדבקות היא שבאותו התיאור שהדבקות
האלהית נצטירה, פועלת היא פעולתה באופן יותר נרגש, והבטוי
של התפלה, הופעת הרעיון והחפץ שכך וכך יעשה, והביטוי
בא מול האלהים. כפי אותה המדה של הידיעה המפותחת בעניני
האלהות ושל זכוך המעשים והמדות שקדמו לה, כה הדבקות
יוצאה אל הפועל, והאחדות הכללית מתגלה, והשליטה הרחוקת
להרבות חסד הגנה וטובה מוזרחת בשלל צבעיה, ותגור אומר
ויקם לך, ועל דרכיך נגה אור.

העבודה והתפלה ביחוד היא פעולה מעשית פועלת על הנפש המתפללת ועל העולם כולו, במובן היותר רחב והיותר כללי של ההויה, וההשכלה האנושית כשתבוא למרום חופשתה תכיר את הערך הגדול שיש להרצון של האדם, בהיותו מתעלה אל החשק האלהי ובהיותו דורך באלה הדרכים שמביאים אותו אל רום מטרתו, שהתפלה המחוברת עם חיים טהורים תוריים ושכליים היא אחת מהם.

ד.

כשמתפללים מתפשט כח הרצון והדבר המפשט את כח הרצון ביותר הוא, כשמכונים במלוי הרצון אל ד', כשהמחשבה דבקה באלהים והרצון דבק בו אז בקשר מחשבתי פנימי, אז כל כחות הנפש מתגדלים מעל כל גבול, והרצון הטוב והמעולה בהתפשטו ביותר פועל הוא את טובו.

התפלה היא פעולה ממש ככל פעולה שהטבע שלה מורגש. אמנם הכל תלוי בגודל קדשו של הרצון היחידי של המתפלל ושל התכן האלהי הממלא את נשמתו, ותפלתו של צדיקים עושה מהפכה גדולה לטובה בערכי העולם כולו, מה עתר זה מהפך את התבואה בגורן אף תפלתו של צדיקים מהפכת דעתו של הקב"ה ממדת רגזנות למדת רחמנות".

ה.

כשמכונים לאיזה מבוקש בתפלה, צריך לשים לב שכונתנו היא להסיר את הרע והחושך מן העולם ולהגביר את הטוב ואת האור, את החיים האלהיים במלואם, שבהופיעו איננו ממלא רק

חסרון אחד בלבד, אלא הוא משלים את כל החסרונות וממלא את כל הפגמים כולם, ובגודל נשמתנו הרינו חפצים דוקא בשלמות הגמורה והמחלטת.

ו.

בכדי לבוא למרומי כל מגמה בפועל בעולם הגדול הכללי, ובעולם האישי, יחד עם כל הדרכים מכשירי השכלול, שחולל המדע, החוש והרגש, הגאונות האמנותית והגבורה הממשלתית, תבוא התפלה.

מה שנודע רק ליחידי סגולה יודע לכל, וטוהר הרצון וחסנו, בנטותו בעוזו לסוד אלהי זה, יהיה ראש מגדלי התרבות. העתידה שתתנוסס בתפלה מידי עם-עולם בשביל העולם כולו. «וביתי בית תפלה יקרא לכל העמים».

ז.

מעוט האמונה בתפלתו, שבא לא מפני חוסר אמונה בהשגחה האלהית ח"ו אלא מפני דכאות לבו מרוב עונותיו ועוצם שברון רוחו בתשובתו, סופה שתתהפך לאמונה עליונה ואדירה, בימין ד' רוממה, שתעשה נפלאות גדולות בעזרת השי"ת המדריך עניים במשפט ומלמד עניים דרכו.

ח.

ההבדל בין מי שמתפלל ובין מי שאינו מתפלל, איננו בזה שהראשון מייחד שעה ביום לתפלתו והשני איננו מייחד שעה זו לשם זה. — יש כאן הבדל עיקרי. אופן חייהם של שני אלה שונה לגמרי, — אותה שעה של תפלה מטביעה חותם מיוחד על כל היום כולו.

קרבנות

כל מה שמקורו את המציאות ככל הדרגותיה,
 כהשפעה רוחנית מוסרית וקדושה, צריך לטהרה יותר
 גדולה. המקדש וקדשיו כוללים את רוסמות אצילות
 ההשכלה ואת תחתית שהית הדם, הבשר, הדמיון
 והרגש, ובשביל אלה השלבים התחתיים, המקושרים
 לכללות הכל כאגוד חי, נדרשת היא הטהרה
 המדויקת.

א.

יותר מהתפילה המבוטאת, שיש להחליפה במסור
 פרטי המכשיר רק את הדמיון של האדם, — מלאה חיים היא
 העבודה האלהית, שמחננה ברב חיל גבורתה בעבודת הקודש
 והמקדש, שיכנה במהרה בימינו. אז ירום רוח האדם ורצונו,
 בהתעלות גפשו עיי התעלות החלקים המאירים כנפש הבהמה,
 שערך החיים שלהם בהיותם קשורים עם גוית הבהמה אינו
 גדול כי, עד כדי לגעל את הריסות החיים שלהם לשום
 מטרה נשגבת, בין גלויה, בין סודית. וכאן הדמיון הנלחב של
 האדם קולע אל המטרה של גובה האמת בעיקר היסוד. אלא
 שכיון שלא נחרום הדמיון בעצמו לבא לרום נקודת ההשכלה,
 העליונה הרי הוא טועה בדרכו כאופנים צרדיים המשגים.

אוחו. עבודת אלהים ע"י קרבנות היא עבודה מתקבלת אל
הדמיון ההכוני הנכ, ודוקא כזה מונחת נקודת גבהה, זה
הדמיון אוצר, בקרבו ההארט היותר עליונה, כמו שאהבת
חיים, קישור המשפחה, וכיוצא ברתוקי החיים, הנכ אמיצים
בדמיון ההסון, והבקרת באה ומחלשת אותם, עד שחבוא
ההכרה העליונה ותשיב להדמיון ההמוני את רכושו מווקק
ומוצדק בצדק נצחוני. הצפייה לבנין המקדש ולעבודת
הקרבנות היא השאיפה היותר אצילית ויותר עליונה מכל
מה שכל רוח עדין וכל נשמת שירית עליונה יכולה לציר.
עילוי החיים בפועל, עילוי העולמים, התקשרות כל החיים
באור חי העולמים, בחיים האלהיים ההולכים ושופעים,
החיים כל חי, השולחים אורם מרום גבתם עד שפל
תחתיות ארץ, המתפשטים על אדם ועל בהמה יחד, וכל האדם
וכל החי אחוז הוא בחוברת. נפש הבהמה בנפש האדם היא
קשורה, כשמשתחררת נפש הבהמה מאסור גויחה ע"י הסחשבת
האנושית, בקרבן לר', מתאחדת היא עם רוחניות מחשבה
אצילית, מרוסמת עטה מכוס עליון ועשיר מאד מכחות
החיים, והעולם מתנוקע למעלה למעלה. אין העילוי מורגש
כ"א לחווי קודש. ולהרגשת ההסון התסימה עילוי חיים
סגוליים אחדויים אלו צריכים להיות קשורים עם שלטון
ממלכת עולם כזאת, ששאיפת אחדות כל היקום בחכרה
זכרגש, בהלך חיים, ובנפיות הנפש האנושית, היא מגמתה
זזאת היא מגמת נשמת ישראל, שורש התגלות האלהות,
זהרצון של אחדות ההויה בעולם, בהקף כללותו היותר עליונה,
גמית אחדות העולמים זה עם זה, ע"י משך שטף אור האלהות.

עיי התאחדות באור האלתי במקורו עם תשוקת שאיפת כל
 הטיב הזמני והנצחי האיריאלי דוקא עיי התכנית הרריקלית
 הזאת. עיי הכשר החיים היותר עליון הלזה, הנותן עז לגבורים,
 נבואה לנביאים, רוח קודש לבקלי הופעת, שירה לשרים, הוד
 מלכות למלכים ועצמה לגבורים, אור חיים לכל יצור ועדנה
 לכל ציץ, קיום ועסרה לכל דומם, וערות רוח לכל רוח מוגלם
 ומופשט, — זאת היא תשוקת האומה, אשר אור ד' היא מנת
 חבלה, שהיא קשורה בעונג האחכה הרוחנית, של דעת אלהים
 אלתי עולם, אלהים אמת, כחיים העולמים והיחידים, הלאומיים
 זהאישיים, ומקדשה בית הפילה מוכרח להיות לכל העמים
 מה שכל זרמי האמונות אליו שוטפים, כעורים קיר
 מסמשים, מה שכל חפץ הרומסות הנפשית דורשת, מה שכל שירה
 זפוט מגלה, אל מה שכל אהבה ונכורה מתפרצת אל תוך התוכיות,
 אל זך הזכות, צחצוח הצחצחות, הוד החיים שבחיי החיים בדיוקנן
 העליון שבקליונים, רם מכל רם ואמת מכל אמת — זה אנו
 דורשים, זה דור דורשיו מבקשי פניך יעקב מלה.

ב.

חסצות הלאומיות כולן, הקשורות בארץ ישראל וכמרכז
 המקדש דוקא; וכן התרכוזות הנטיה של עבודת-אלהים מתוך
 האיריאליים היותר רחבים, נשאים ורוחניים, דוקא בתוך אותה
 המסגרת הפשוטה והטבעית, שגם הנפש הילדותית
 יכולה לסופנה — זאת היא אחת התכונות היותר קבועות
 לטבע התרכוזת-החיים השלמה, המסתברת את הרום עם
 השפל, שסרום סת עיי זה את הרגשות השפלים

וּמַעֲדָנָתָם, וּמִנְמֻכּוֹת אֹהֵי הָאֵלֹהִים הַמְרוֹמְשִׁים שִׁיחִיד
מִעֹרְבֵי עַם הַחַיִּים.

זאת היא תכינת עבודת הקרבנות, שבשכלולה צריכה
היא להתרכז דוקא במקום אחד מיוחד בכל האנושיות
בהקבץ עמים יחדו וממלכות לעבוד את ד'. עם כל רוסמות
התרכות צריך שישמר הטבע, כריא אולם, וכל חי-הילדות
עם מראה-שוכחותם מוסיפים זר רענן על ראש הזקנת
האנושית המלאה חכמת עולמים.

ג.

הטנחה והנסכים בקרבנות חם מסוג הצומת, והקרבנות
בעל-החיים, מסוג החי הגבוה ממנו, והמוכח שמקריבים עליו
הוא מוכח-אדמה, דומם. להורות, שאנו חייבים לעבוד את ד'
ככל הכחות הטבעיים הנחונים לנו כחסדו, ואם נעברנו רק
בכחות העליונים ולא בכחות השפלים, לא נגיע אל מעלת
השלמות.

ד.

קדושת הכהונה היא האינסטינקט העמוק של
האמונה והאהבה האלהית, שהיראת העליונה מקושרת עמה
בהדרגאונת. והאינסטינקט הזה ספוג הוא במשפחת הכהונה
מכל האומה כולה. וכל המוסר והלמוד איננו בא כיא לגלות
כמה דאפשר מעסק חיים שבחוש פנימי זה, אבל תנאי
התכשר להקריב לחם ד' וכל קדושת מצות הכהונה, לא כמה
שמחנלה עיי המוסר והתלמוד הוא תלוי, אלא כמה שהוא
גנוז במבט הנפש משורש היצירת, שהיא התכונה האינסטינקטי-
בית ליחסי הקדושה ושרשיה העליונים.

נבואה

א. הנבואה היא הכשרון המפותח של רוח הקודש, ורוח הקודש הוא הכח הנבואי טרם צאתו מן הכח אל הפועל הנסור.

ב. הנבואה אור של סירוגין הוא, רק נבואתה של תורה, נבואתו של משה רבנו, זו היא אור זולף בלתי פוסק, ולאורו נסע ונלך.

א.

ה ח כ מ ה יודעת רק ל ש א ו ל, אבל לא להשיב. לחנם היא משקיעה עמל ויגיעה בתשובה כי לא בכחה הוא!
ל ה ש י ב יודעת רק ה נ ב ו א ה אשר דבר ד' בפיה.

האדם הוא סמן-שאלה גדול. כל תשובותיו אינן אלא שאלות. האנושיות בהתפתחותה לומדת יותר ויותר היאך לנסח את שאלותיה. במצב האחרון תעמוד השאלה הגדולה ביותר ואז תבוא התשובה הגדולה ביותר: ה ת ג ל ו ת ה נ ב ו א ה, התשובה העליונה על כל השאלות, תשובת הקב"ה על שאלת האדם.

ב.

הזרם הפסיכי של הרוחניות ה מ מ ש י ת, המתעלה בעוזה על הרוחניות ה ל מ ו ד י ת, כשהוא מתראה בחיים

היחידים בנקודות היותר מאירות של האומה, כשעה שהיא עומדת בשלוחה ובמיטב הפרחתה, מגלה הוא בקרבם את השביב היותר מאיר מהאורה השלמה של האומה ומבליט על ידם את מגמת-חייה העליונה.

— זאת היתה תכונת ה נ ב ו א ה הישראלית.

הפסיכיקה הלאומית בריאה היתה כל ימי התקופה הארוכה, כמובן בסרוגין ובהפסקות קטנות, מכניסת הארץ עד חורבן הבית הראשון. ה ה ז ר מ ה ה ר ו ח נ י ת מלאה את רוחה של הלאומיות ונתנה בקרבה ע ר י ג ה אלהית שצריכה היתה להעבד ע"י כשרון וחכמה והביאה נ ב ו א ה בלב בחירה. האישיות הגדולה של הנביא, שלטה באומה, יותר מאשר בצד ה ל מ ו ד י שבה, בצדה הפסיכי המזרים בפועל את ה ה ו י ה ה ר ו ח נ י ת.

ג.

יש לשים קו מבדיל בין ההזרמה ה נ ש מ ת י ת, שהיא נותנת חיים עצמיים, המסוגלים לאומה בריאה בכל חילה ועז שאיפתה, ובין א ר ח ו ת ה ל מ ו ד ה הנקנים ע"י הדרכה אטית, ברוח של שנון ושמור של ענינים גלמדים, הנשמעים מפי תורים ומורים. ימי התקופה הראשונה, מיציאת מצרים עד חורבן הבית הראשון, היו שלשלת ארוכה של ה ז ר מ ה זו. אין לנו לפנות אל הצורה התרבותית של האומה, מצד למודיה וחנוכה המעשי, שעה היה פעמים הרבה בשפל-מצב מאד. אבל ה ר ו ח ה ז ו ר מ של עז-אלהים זה היה טובק את הכלל ולא נעדר גם בימי הירידה כי-אם בהפסקות קטנות. אלא שאין רוח אלהי זה, הנתון כמו סגולה

זמתנה, גומר את תפקידו רק לפי אותו הערך אשר יעובד
 ע"י שכלול למודי. אבל השכלול הלמודי, הבא
 בסלוק רוח-הקודש, הוא צעד לנסיגה לאחור, אע"פ שיש בו
 כמה מעלות טובות. וזהו יסוד הבית השני, שהיה מסולק
 שכינה ורוח-הקודש וממלא באור תורה
 וחקמה. עכשיו רוח התחיה מתרוצצת בקרבנו, מפני
 שנטיות אלו השתים כבר דורשות את תפקידן, ואנו חיבים
 להחליץ חושים לסול את הדרך לרוח-הקודש, לגלוי אליהו,
 להופעת הנבואה, כשימלאו התנאים החיצונים יחד
 עם הדרכת התלמוד והחנוך המודרג, אשר
 עד כה היו עומדים במצב של נגוד זה לזה. וכל המסתכל
 בארחות החיים ודרישותיהם בארץ ישראל ובמהלך כנוס
 הגליות, והצעדים ההולכים לעומת העתיד הגדול שיש בו,
 ישכיל שאין דברינו אלה חזון רחוק ולא השערה פורחת כי-
 אם דבר מאומת לקוח מגופם של החיים; כמובן ע"י סקירה
 עמוקה והרגשה חודרת בתוכיותם היותר עצמית ופנימית.
 ואלה הם הנם יחידי הסגולה, שרק ע"י המון הנכנסים לבית
 המדרש יובאו תלמידי-חכמים שלמים כמו אלה, אשר ההכשר
 לרוח-הקודש לא יחסר מהם לעת הדרוש לתחית האומה.

ד.

מהשפעת התורה והנבואה ורוח הקודש ידעו גם חכמי-
 המעשה הגדולים שלנו את סוד האחוד של הקודש עם החול
 והיו בקיאים היטב במזוגו. הרבה מהם, בהשגה מדעית מובלטת,
 וכולם — בהכרה רוחנית-טבעית הנובעת מעומק התום שהיה
 תמיד שרוי בנפשם, ועל כן זכו דבריהם להיות חיים חיי-נצח,

מסתעפים ומתפרשים, וכל מה שאתה מוצץ מהם אתה מוצא בהם טעם מלא לשד ומתק נצחי.
ה.

בנוהג שבעולם, המשוררים והמליצים מתארים יפה את הדרת החיים בכלל, את כל פנותיהם היפים ביחוד הכוללים זרם רב וטל-חיים מרובה, הם יודעים גם להציג לראוה את הכעור הכללי של הקלקולים שבחיים ולמחות נגדם בכל תוקף. אבל לחדור לתוך-תוכם של כל הגורמים הפרטיים, איך מכשירים את החיים ומעמידים אותם על הבסיס הטוב ואיך משמרים אותם מכל קלקלה גם קטנה שבקטנות, שסופה להעלות שרטון גדול ולהרס הרבה מאד, זכר זה אין לו עסק עם כח-המדמה הזחם והעז, כי-אם עם החכמה המדיקת. כאן תחל עבודת הרופאים, החסכנים, המודדים, השופטים, וכל החכמים המעשיים.

למעלה מזה, הנבואה ראתה את זרם הקלקלה הגדולה של עבודה-זרה בישראל — ומחתה נגדו בכל עז; את הדרת נעם ד' אחד אלהיו—ותתארהו בכל יופי וזהר; את זהשחתה של כל הפרעות המוסריות, ריצוץ דלים עושק אביונים, רצח ונאוף, חמס ושוד — ותמלא רוח אלהים להושיע ולגדור ברום שית קודש.

השערות הדקות, שמהן מצטרפות עבות-העגלה של החטאת, גידי-החיים הדקים, שמהם ישורגו מזרקי-הדם הגדולים, אלה הם המסתרים הצפונים מעין כל נביא וחזוה. המצות המעשיות כולן ופרטי הלכות-תיהם, בכל דיוקם הנמרץ, איך בהמשך-

הזמן על-ידי קיומם ותלמודם, הרגלם
וחבתם, יצא הנעם הפנימי החבוני
בהם וזרם-החיים האלהי הטהור יגרש בעזו את חשכת
עבודת-אלילים מבלי תוכל עוד קום, ואיך העזיבה האטית
המזולזלת במעשים, בענפים ודיוקים, מפתחת דרך של הרס,
מאבדת את הכלים שבם יקלט הרוח העליון וממילא יצר לב
האדם, הדמיון המתעה המלא ציצי זהר מבחוץ ואבק רעל
מבפנים, הוא הולך ועולה מאליו — דבר זה לא נתן לנבואה
בכלל, לנבואה של אספקלריא שאינה מאירה. אמנם נתן
לנבואתו של משה, אותה הנבואה של פה אל פה, של אספק-
לריא המאירה, שרק היא יכולה לראות עזם של הכללים
ודיקנותם של הפרטים כאחד. אבל לא קם כמוהו, ולא קם
נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ד' פנים אל פנים".
והוצרכה עבודת הכללים להמסר
לנביאים ועבודת הפרטים לחכמים.
חכם עדיף מנביא, מה שלא עשתה הנבואה, בכלי מלחמתה
החוצבים להבות אש לבער מישראל עבודת אלילים ולשרש
אחרי עיקרי ההשפלות היותר גרועות של עשק וחמס, של רצח
וזמה רדיפת שחד ושלמונים, עשו החכמים בהרחבת התורה,
בהעמדת תלמידים הרבה ובשנון החקים הפרטיים ותולדותיהם.
"הליכות עולם לו, אל תקרי הליכות אלא הלכות".

במשך הזמן הרב נתגבר עסק החכמים על עסק הנביאים
והנבואה נסתלקה, ארכו הימים והכללים החלו להתרופף,
נבלעו בהפרטים ולא יראו החוצה. על כן באחרית הימים
שצמיחת מהלך שיבת אור הנבואה תתחיל להופיע, "ושפכתי

רוחי על כל בשר", אז שנאת הפרטים תתגבר. חכמת סופרים
 תסרח ואנשי הגבול—אלו תלמידי־חכמים שמשימים גבול
 לדבריהם — ילכו מעיר לעיר ולא יתנונו, — עד אשר לא
 כפרי־כוסר כי־אם כבכורים מלאים טל וחיים יצאו הניצוצות
 של התחלת אור הנבואה מנרתיקם, וזו תכיר בכללה את גדל
 פעולת החכמה ובענות צדק תקרא: "חכם עדיף מנביא", "חסד
 ואמת נפגשו צדק ושלוֹם נשקו, אמת מארץ תצמח וצדק
 משמים נשקף, גם ד' יתן הטוב וארצנו תתן את יכולה".
 ונשמתו של משה תשוב להופיע בעולם.

1.

רוח הקודש של הנבואה, ביחוד של האספקלריא המאירה,
 שהיא נ ב ו א ת ה ת ו ר ה, נבואתו של אדון הנביאים,
 הוא משונה בצביונו מאתו רוח הקודש של תורה
 ש ב ע ל פ ה, בין אותו רוח הקודש שיוצר את ההלכות
 ההולכות ומתחדשות מעצמותה של תורה, בין אותו רוח הקודש
 הכללי, שעל פיו נאמרו ההלכות שלמשה מסיני, שהן אבני
 הפנה של תורה שבע"פ. רוח הנבואה הוא מלא תפארת אידיא־
 לית, ורוח ההלכותי מלא גבורה מלכותית, מעשית.

תיקון העולם הוא דוקא כ ש מ ת י ח ד י מ ש נ י
 ה ר ו ח ו ת י ח ד והם משפיעים ומושפעים זה מזה,
 והסגנון הדבורי מוכרח הוא להיות אצל כל אחד ע"פ נשמתו
 המיוחדת, ולהתפעל מרוח חברו ג"כ ע"פ המיזוג וההתאחדות
 הראויה, להוציא כלי למעשהו, כלול בהדר תפארת, בגויה
 מעשית מחוטבה, מתהלכת עם הבריות, מארה בנשמה
 אידיאלית, מרקיעה לשחקים.

התשובה הגדולה, שתחיה את האומה ותביא גאולה לה ולעולם, תהיה תשובה שנובעת מרוח הקודש שיתרבה בה. כשרון הנבואה במקורו, קודם שהוא מתפתח במלואו, הרי הוא רוח קודש, אשר נזדווג לישראל בתחלת מטעם, ורוחך הטוב נתת להשכילים. רוח-קודש זה אינו סר מבחירי האומה, מפעם הוא בכל ישרי לב, לפי שעור וערך מיוחד, לכל אחד לפי מדתו: מרומם ומעדן הוא את רוח גדולי דעה, חכמי לב העוסקים בתורה לשמה, גדולי הנדיבים, שכל המשכת חיהם הרוחניים, הוא נחל גדול של טוב וחסד, משוררים מלאי רוח מוסר וקודש, חושבי מחשבות טובות על ישראל ועל העולם כולו. ורוח הקודש ביסודו הכללי גנוז הוא באוצר החיים הגדול של הנשמות העליונות, החשות את הוד רזי תורה, ואת שפעת יקרת פנימיותה של העבודה האלהית בהדרת גדולתה. המקשיבים קול קדושת החיים, וזמירות פרקי שירה מן השמים זהארץ וכל אשר בהם, מימים ותהומות וכל מלואם, ונשמת כל יצור, ומרגשי כל מרגיש, המתעלים ומתרוממים ברוממות האחדות העליונה, בעשרה הגדול, הנערץ והמבהיק; גנוז הוא רוח הקודש, בנקודה הפנימית העזיזה של נשמת ישראל, חתום וטמיר הוא באוצר המהותיות הישראלית, שהקודש האנושי כלו הוא סגולתה. בגבור כח ישראל הקדושה מתגברת, בכל מקום שפעולת ישראל היה, אור אלהי אמת מתלהב, מאיר ומגיה. עומק חסד עליון זה, זיו ברק מתנוצץ בצחצחות עליונות, בכל אופן שהוא מתגלה, אפילו בדרך טבעית פשוטה, אפילו במשאלי החיים היותר רגילים, ואפילו בשעת קלקלה וחסא.

אור האלהי איננו כבה, ונצח ישראל לא ישקר ולא ינחם.

ח.

התשובה הנועדה לישראל, לרומם את קרנם בגאולה שלמה, תבא ע"י השבת עז רוח הקודש, שהוא הסגולה הנבואית בהתחלטה, המתפשטת על כל האומה כולה, מתוך שרוח עליון זה מתאמץ להופיע, מתגרשים ונדחים רוחות קטנים ממנו. התוכן המיוחד לישראל בתור עם לבדד ישכון, לא יתבררו ע"י המעשים החצוניים והקצובים והדברים הלמודים בלבדם, כ"א ע"י הרמת החיים בסגולתם הפנימית. תוצאת הדבר תבא ע"י רצון כביר פנימי, שיבררהו גדולי הנשמה, המכירים את הליכות דפק החיים של כללות האימה כולה, והם הם בעלי היסוד העליונים, אשר יעלו את כל הירידות, בין שלהם בין של כלל ישראל, בין של כל הנפילים, אשר עמדו להיות משיחים ונפלו ונוקשו ונשברו, הנה נתפזרו ניצוציהם ומבקשים תקון חי וקיים, ביסוד דוד מלך ישראל רוח אפנו משיח ד', ורוחא דמשיחא הולך הוא באור תורה הפנימית, וכל מה שיתאמצו גדולי טהורי לב, ללחום נגד שכחתה של התורה העליונה והעלמתה, יתעורר כח התחיה הלאומית יותר ויותר, יסיר מעליו בגדיו הצואים וילבש בגדי הקודש, ויוכר לכל ישראל ולכל העולם, שפעמי דלים אלו, עקבות גאולת עולם הם, לישראל ולעולם כולו, לכל אשר יחובר אל החיים ולנשמות ישני עפר, המצפים גם הם ליום הגאולה, לאור חדש על ציון.

הלכה ואגדה

כל דבר מן התורה, בין בהגדה בין בהלכה, חובע הוא את חפידו להרוותו בטל-של-תחית עליון, מאוצר ההרגשות העליונות והמרעים היותר רוסמים המסכים מתוך הכלליות האדירה, שזה הפרט הנלמד-נוכע ממנה. זאת היא תכונת הצמאון של העוסקים בתורה לשמה, המתגברת בהם תמיד, ומביאתם לידי טרירות-נפש מעבר מזה, ולידי עלית-נשמה והרחבת-דעת בקדושה עליונה מעבר מזה.

א.

חכמת ההגדה עם חכמת ההלכה, — יסוד הראשונה, היא חכמת הלב והרעיון, וכל ההלכות המרובות התלויות בדעת. ובמחשבה נובעות ממנה, והשניה היא חכמת המעשים — שתיהן נובעות משני השרשים שמסתעפים מתוה"ק, שהם החכמה והנבואה, שלא נתבארו עדיין יפה גדריהם ביחס לנתוח ההלכות וענין תורה שבע"פ. כי הך כללא דלא בשמים היא — יש בו כמה הררים גדולים. אע"פ ששיטת הרמב"ם היא ב"יסודי-התורה" (פ"ט) דאין שייכות לנבואה לענין הלכה, מכל-מקום הלא שיטת התוס' (יבמות י"ד ד"ה רבי) ועוד כמה מקומות היא דאין זה כלל גדול, ופשוט שהיו לכלל זה ג"כ יוצאים, והיתה הנבואה מעולם פועלת ג"כ על הליכות תורה.

שבע"פ, והכי משמע פשטות המשנה דאבות: „וזקנים לנביאים“
 שהיה ערך לענין הנבואה בענין תורה שבע"פ, דדוחק הוא
 לומר שרק במקרה היתה המסורת ע"י נביאים ובאמת לא
 פעלה כלום הנבואה בזה. וכן משמע לע"ד בהא דזבחים (ס"ב):
 „ג' נביאים עלו עמהם מן הגולה“, והלא היו שם ג"כ כמה
 חכמים, אלא שהיו ענינים כאלו שצריך דוקא כח נבואה. ואפילו
 אם נאמר שאין גומרים הלכה ע"פ נבואה מכל-מקום פועלת
 היא על סדור הלמודים, על-כן בא"י, שהיא מקום
 הנבואה, יש רושם לשפע הנבואה בס-
 דר הלמוד, וההבנה היא מוסברת
 מתוך השקפה פנימית ואין צורך כל-
 כך לאריכות ברורים, והיינו „אורא
 דא"י מחכים“, ותלמודא בבלאה הוא מטריד להו, (בבא-
 מציעא פ"ה א') וחכמת הנבואה, שהיא יסוד לחכמת האגדה
 שהיא הצד הפנימי של שרשי התורה, פעלה בא"י הרבה יותר
 מבבל, שאינה ראויה לנבואה, כדאמרינן (במ"ק כ"ה): „ראוי
 היה רבנו שתשרה שכינה עליו, אלא שבבל גרמה לו“. והנה
 אותם המושפעים מהשרשים של חכמת הנבואה — הקצור הוא
 מעלה אצלם, והנתוח של ההלכות והוצאת דבר מתוך דבר
 נעשה אצלם בסקירה רחבה מאד, ודי להם רמז קל להחליט
 משפט, וזה היה יסוד סדר הלמוד של ירושלמי, שלגבי אותם
 הזוכים ליהנות מאורה של מעלה היו דקדוקים קצרים לברור
 האלכה, אבל לגבי בני בבל, ששרשי הנבואה לא השפיעו עליהם
 ב"כ, לא היה מספיק הקצור והיה צריך אריכות דברים. ונראה
 לע"ד, דיסוד הדבר תלוי בחלוק שבין בבלי וירושלמי בסוגיא

דוקן ממרא בסנהדרין, בפירוש „דבר“ האמור בפרשה, דהבבלי מפרש: „זו הלכה“ וירושלמי מפרש: „זו אגדה“. דבהקדמה ל„חובות-הלכות“ כתב, דעניני הדעות (שבאמת הן הן עניני האגדה העיקריים) לא נזכרו במקרא „דכי יפלא“, וזה ראייה דאין זה שייך לחכמי הסמך והמסורת כי-אם אפשר לברר עינים השכל, וכמה מהגאונים אמרו עינים זה שאין האגדות מיוסדות כ”כ להלכתא; אבל היו מהם, כפי הנראה מתשובת רב האי גאון בעניני החכמות, שהיו מחזיקים לעיקר גיכ עניני ההגדות. והחלוק הוא פשוט, דסדר-למוד שהוא נסמך על שרשי הנבואה וסעיפיה, ההלכות והאגדות מתאחדות על ידו, ויש עניני קבלה ומסורת בדעות כמו במעשים, וזאת היא דעת הירושלמי שלא כד’ „חזו”ל“, אבל בסדר למוד שבחז”ל, שאינה ראויה לנבואה וממילא אין ענפי רוח”ק מתלכדים עם ההלכה ונתוחיה, הדעות הנן רק מה שאפשר להוציא מתוך השכל ההגיוני, ואין לעניני האגדות שייכות להלכה ולא שייך עליהם לא-תסור, וזה החלוק טבע את חותם ההבדל בין בבלי לבין ירושלמי.

ב.

נבואה ורוח”ק באים בדבר ד’ ל פ נ י מ י ו ת ו של אדם, ומתוכו הם נשפעים לכל מה שנוגע לעולם כולו. ומעין דוגמתם ה א ג ד ה, הרי היא נובעת מהנפשיות של האדם, ומסדרת את עניניה גיכ ביחש החצוני של העולם. אבל ה ת ו ר ה, היא באה מתוך הארת האמת העליונה, שאין בה שום הבדל בין פנימיותו של אדם להעולמיות כולה ומקורה. מלמעלה למטה הכל נסקר ונודע. פה אל פה אדבר בו, ומראה ולא בחידות,

ותמנת ד' ביט. רק נבואה זו יכולה לתן תורה, ומתוך כך נעלה.
היא התורה מכל נבואה ו ח כ מ י ת ו ר ה ע ד י פ י
מ נ ב י א י מ, מצד התוכן העליון, שממנו הם יונקים את
החיים הרוחניים שלהם.

מצד גאותן של ישראל שנטלה מהן ונתנה לאומות העולם,
מתגבר כח של ה י פ ו ך ה ס ד ר, והנביאים וכתובים,
ושפעת רוה"ק, משפיעים לפעמים בצורה יותר בולטת מהשפעת
התורה, והאגדה מתגברת על ההלכה. ובאמת היא צרת גלות
גדולה.

ו צ ר י ך ה ד ו ר להיות חמוש בגבורה, בגדולי תורה,
בעלי מסורת, בעלי תורה בהלכה, שכח האגדה, ונטית שפעת
רוח הקודש, וחיבור הופעת קבלת רוח הנבואה לא יחסר להם.
והם יגבירו את כח ישראל, להכשירו לגאולה, ל ר ו מ ם
א ת ה ת ו ר ה ע י ה נ ב ו א ה ו ר ו ה " ק, ואת
ה ה ל כ ה, והמעשה ותלמודה, ע"י ה א ג ד ה, והמוסר
ההמיני.

ותשוב בזה גאותן של ישראל למקומה, ופעמי גאולה
ישמעו בעולם, ורוח ישראל הנרדם יחל לשוב לאיתנו, חמוש
בכל טוב, בכל שפעת עושר רוחני ומעשי, עטור בעטרת
הנבואה ורוה"ק, מוסר והגיון, שירה ואגדה, ואזור בגבורתה:
של תורה בעוזה ומלחמתה, העומדת בראש כל.

ג

ההלכה והאגדה צ ר י כ ו ת ה ן ל ה ת א ח ד ז ן
ע ם ז ו. ההכרח המביא לעסוק בשתייהן יחד, מוכרח הוא
להביא גם כן את ההתאחדות הרוחנית שלהן. מה שמרגיש

העוסק בהלכה כשנכנס באגדה, וכן להיפך, שהוא נכנס לעולם
אחר, נוטל את החלק היותר גדול של ההפריה הרוחנית, תבאה
מתוך מנוחת הנפש, שיסודה באחדות הפנימית.

ה נ נ ו ק ר ו א י ם ל ס ו ל מ ס ל ו ת כ א ל ה ב א ר ח ו ת
ה לימוד, שעל ידיהן ההלכה והאגדה תתחברנה
חיבור עצמי.

הרעיון של קירוב עולמות רחוקים, זהו
יסוד בנין העולם הרוחני ושכלולו, הוא כח יסודי עובר כחוט
השני בכל גלויי החיים, בכל פנותיהם, והוא צריך להתגלות
תמיד בצורה יותר רחבה. התכונה האנליטית, אחרי שפועלת
את פעולתה המנתחת כדי לברר כל מקצוע על פי חוגו, צריכה
היא להניח מקום להתכונה הסינתטית, להופיע
באור הנשמה המאחדת, שכל המדעים, כל המקצועות הרוחניים
לגוניהם השונים, יראו על ידה כאברים שונים בגויה אחת
מחוטבה ואיתנה, שנשמה אחת מחוטבה ואיתנה, רבת האונים,
מאירה בה.

התחלת צעדנו על ככר ההלכה והאגדה תגרור אחריה
המון חיבורים והרמוניות לאין חקר. והעולמים השמימיים
והעולמים הארציים, האנושיות הבשרית והאנושיות הרעיונית,
עם כל העושר הצפון בכל אחד מהם, יתאחדו יחד לפעול זה
על זה את הפעולה הרצויה לגודל ושכלול גמור.

ומתוך הדעה הזאת יופיע אור חדש על המקצוע המיוחד
שאנו באים לשים בו את עינינו ולבנו בחקרי התורה, חיבור
ההלכה והאגדה.

החיבור הזה אינו כ"א התגלות האחדות התבויה בהן מאז

ומעולם. כל מי שלא טעם טעם הלכה לא
טעם טעם תורה, וכל מי שלא טעם
טעם אגדה לא טעם טעם יראת חטא. והתורה
והיראה מוכרחות הן תמיד להתמוג. והעבודה הלימודית צריכה
להתגלות, בתור צורה פועלת באופן מתודי על היסוד המאחד
הלזה, שתוצאותיו כבירות מאד.

באמת יש בתוך האגדה תמיד תמצית
הלכותית, וכמו כן בהלכה תוכן אגדי
פנימי. ע"פ רוב מונח התוכן האגדי בצורתה האיכותית
של ההלכה. והתוכן ההלכותי בתיאורה הכמותי של האגדה.
ובלא חיפוש והרגשה מיוחדת מושפעים אנו בעת הלימוד
ההלכותי מתכונתה האגדית המסותרת של ההלכה, ובלמוד
האגדה, מקיצובה של ההלכה המעורב בתוכן האגדי.

אמנם אין כל אחד מרגיש בבליטה הגונה את הזרמים
הללו, שהם-מלאים מציאות תדירית כל אחד במקצע של חברו.
ההתנכרות של אלה העולמות, שהם כל כך דבקים ומותאמים
בעצמותם זה עם זה, מביאה לידי פירוד חולני בטבע העיון
והרחבתו, ומצמצם הוא בעוגה צרה את שני החוגים יחד, בין
החוג ההלכותי, ובין החוג האגדי.

חייבים אנו להבליט מאד את ההתודעות של אלה שני
הכחות בצורה מתוקנת, שכל אחד יבסס יותר את תוכן חברו
ויעזור ביותר לברר את פרטיו, ולהאיר אור יותר בהיר על
תאוריו הכלליים, ועל עומק סברותיו והיקפן. ההלכה צריכה
היא להתבסס מריח האגדה בשיעור מוטעם והגון, והאגדה
צריכה גם היא להערך בתכנית של קצב, של משפטים קבועים

והגיון מבזרר ומוגדר, כתבניתה של ההלכה המאוששת, ועם זה יכפל כח שתיהן ורעננותן.

הצורך שהביא את בעלי הפלפול בדורות שעברו, לנסות לפעמים לשלב את האגדה עם ההלכה, הוא באמת נובע מתביעה זו של אחדותם של אלה הכחות הפועלים כ"כ יחד.

ואנו שהננו כבר דרושים לקבץ כמה כשרונות וידיעות לברורם של תלמודנו, ושל כל ארחות חיינו, ובפרט שגם עצם הלימוד ההלכותי מוכרח הוא להיות מורכב מהרתבה של כמה שיטות, של ראשונים ושל אחרונים, שנתרבו במשך הדורות, וההתעמקות וההרתבה היא מוכרחת לנו ביותר, צריכים אנו כבר להתהלך בהרחבה גמורה גם ביה ש לאיגודם של תוכני ההלכה והאגדה, שהם כוללים כבר כל השימושים ההגיוניים וההיסטוריים, המוסריים והאמוניים, ההרגשיים והנמוסיים, ועל כולם הופעה זכה, ספוגה מטל החיים של כללות אור התורה, שהיא ראויה לבא בלית חן על כל העוסק בתורה לשמה, לתן לו עדן מיוחד ואושר של שמחת תורה, מעודדת לב.

ד.

יש רוח ממוזג שמתערב יפה עם העולם והחיים, עם סדרי המעשים והנהגות המדות, איננו כבר כל-כך בפעולתו לעצמו, אבל הוא מגלה את כחו הנאה והמסודר בכל עת שיגיע הדבר לידי תלמוד ולידי מעשה. זהו רוח ההלכה, רוח תורה שבעל-פה, המסדרת את הקדוש בארץ החיים. כשרוח זה מתוקן ומשוכלל כל צרכו הרי הוא נעשה כסא ובסיס לרוח עליון

של האגדה העליונה, המשוטטת בגבהי מרומים ותופסת את המאויים הנצחיים.

ה.

מהלך המחשבה הרחבה האידיאלית האלהית הולך ומתרחב בטבעו, מקפת היא חזיונות רבים ואופקים גדולים, ותכונת הציורים שלה הנה שונה מתכונת הציורים של דקדוקי הפרטיות שבתורת המעשה וניתוחי ההלכה, ומצב הנפש הדרוש לעומק של הלכה, ע"פ סגנונה הקבוע המושגר אצלנו מאז נחתם התלמוד, הוא בטבעו אינו מתאים למצב הנפשי של ההתהלכות ברחבה במרומי האידיאלים האלהיים ורוזיהם, שאיפותיהם והרחבת עידוניהם. לכן נפלגו האגדה וההלכה הנגלה והנסתר, בהבדלה מקורתית. אמנם הונחה שאיפה פנימית במעמקי הנשמה לשלב את ההלכה והאגדה יחד. עשו נסיון זה מפלפלים בפלפולים שונים, שאנו רואים בהן רוח קודש של נסיון יצירה, משוקה מטל החיים של חפץ האחדות והשלום הגמור בין העלמין דאתגליין ובין העלמין דגניזין. אמנם לא יצאה בצורה של גדלות וגמר פרי, כ"א בצורה קטנותית ובסרית, ותכלית נטיה נפשית זו היא האחדות הרוחנית המחלטת של העולמות הללו הנראין כנפרדים, וכל מה שאירו של משיח הולך ומתקרב ושרשי הנשמות מתבסמים, הולכת ההארה של רזי תורה ומתגלה ומתבלטת יותר, ולפי גילוי זו הולכים הענינים הגלויים ומאצלים יותר והם מתקרבים לים לצד הרזיות. ואחד באחד יגשו ורוח לא יבא ביניהם. ההסברות המתחדשות בדרכה של התורה הנגלית מדור לדור יש בתוכן נקודה פנימית של התקרבות להרחבה הרזית של

רחובות הנהר אשר לבינה העליונה, ות"ח יקרי דעה הם עובדים בזה את השדה אשר ברכו ד' ומתקרבים בזה לאור „הגאולה“ שהוא תלמוד הירושלמי, העומד לעומת „התמורה“ שהוא תלמוד הבבלי, שהוא האור של ישיבת מחשכים שבארעא דמחשכא. באחרית הימים יגלה אור ד' ויתקרב הסגנון של ההלכות המאוששות עם האגדות דחקל תפיחין קדישין במועד המגולה, שהוא שיבת ישראל לארץ ישראל ולהחיותה בבנין מעשי, ואתם הרי ישראל, „פריכם תתנו וענפכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבא“ שתכונתו היא קיבוץ החתום וסתום דליבא לפומא לא גליא, תוכן קץ החתום, עם הגלוי של עבודה גשמית מורגשת מכל המון עובד. בגאולה כפולה זו יוחל כח זרוע ד' לגאול את הגופים מכל שעבודם הקשה מעצבך ומרגוץ ומהעבודה הקשה אשר עובד בד', ואת הנשמות ממכאוביהן ומחשכיהן, מכל המדות הרעות, מכל השנאות והצמצומים, והיו לגוי אחד בארץ, על אדמת ישראל. „אכן אתה אל מסתתר אלהי ישראל מושיע“.

.1

„משען לחם אלו הלכות, ומשען מים אלו אגדות“, העם צבא הוא מאד למים. י ס ו ד ו ת ה ה ל כ ו ת ד נ ם ג ם א ג ד ו ת. האגדה הגדולה והאדירה, שרק מי שמשים בה למוד של קביעות מדי יום ביומו, יזכה לבא שעריה, ויבא גם עד אותה המדה להיות דולה ומשקה לאחרים, לכל דור ודור כפי צרכיו. כח החיים והתפלות החומרים לדרכי הגדול והצמיחה להעמיד הגופים והכחות התלויים בהם על מכונם. בא תמיד רק ממצב הלח וע"י מצב הלח; המצב היבש הוא

האוצר בקרכו את החומר המוכן למעשה, אבל רק המצב הלח יגיעהו לתעודתו, על ידי הפעולות התימיות והשפעת החיים. האגדה המאגדת את הפעולות, והרגשים ותמושכלות, את הפרט והכלל, היא תחלק שלל, היא תתן לכל חלק מחלקי האומה לכל דור ודור את מחסוריו מאוצר הכלל — אוצר החיים, ש ש ש ה ו א ח כ י ו ן ע ז ה ה ל כ ה ו ה ה ג ד ה ג ם י ח ד .הדעה הבהירה והרגש הבריא והער" ביחש לדעת תאלקים, הם יכולים להחיות גם עצמות יבשות.

ימים רבים נעזבה האגדה, בצדה העליון, מהמון העם — מאפס יכולת לזה, ומרבים מגדולי כשרון — מסבות של הסכמות של חולשה, שלא יכלו לעקרם כל גדולי הדורות שנלח-מו כנגדם. עד שבא עכשו הכח היותר נמרץ הוא ההכרח, שהוא מפתח את כל האזיקים, רק הוא יעורר את הרוח, רק הוא יאזר גבורה בלבבות נחשלים, ולבב נמהרים תבין לדעת ולשון עלגים תמהר לדבר צחות". הרעב גדול בארץ, לא רעב ללחם, ולא צמא למים, כ"א לשמע את דבר ד'. ונעו מים עד ים ומצפון ועד מזרח ישוטטו לבקש את דבר ד' ולא ימצאו. ביום ההוא תתעלפנה הבתולות היפות והבחורים בצמא" (עמוס), העילוף איננו בא מצד הרעב; ההרגשה באה שאמנם רעב יש, אמנם חסר מזון מבריא ומעודד מורגש כדברים היבשים שהם עיקר הבנין המוחשי, התלמוד המעשי והקיום, — — — אבל "לא ימצאו", כי אין המקור של הרעב, עומד ברעב, עצמו כ"א בצמאון בני זכנות הדור הצעיר, הם מעולפי צמא — משען מים חסר להם, להחיות את הרגש והדעה שהתעורר בקרבם לתחיה, ממקור החיים, ודבר זה א"א שיתמלא כ"א על ידי

פתיחת מעין האגדה בהרחבה גדולה.
ודוקא ע"ת"ח גדולים, וקדושים.
ושקנו את התורה, היראה והדבקות
האלהית בלח עצמותם, וכדמ' התמצית של
לבבם. דוקא הם ראויים הם לתורות ולהודיע שאין הלמוד של
מה ששיך למחשבה ורגש, דבר עראי וטפל, גם לא דבר של
רשות או איסור, וק"ו שאיננו דבר של אבוד זמן ומעין בטלה.
כ"א עיקר יסוד החיים, עיקר מעין הישועה. השאלות הרוחניות
תגדולות שהיו נפתרות רק לגדולים ומצוינים מתויבות הן
להפטר עכשיו בהדרגות שונות לכלל העם; ולהוריד דברים
נשאים ונשגבים ממרום עזם עד עמק הדיוטא הרגילה והגמ'
נית, צריך לזה עשר רוח גדול ואדיר, ועסקנות קבועה ומורגלת,
שרק אז תתרחב הדעה, ותתברר השמה, עד כדי להביע הדברים
היותר עמוקים בסגנון קל ופופולרי להשיב נפשות צמאות.

כנסת ישראל

א. ד' צבאות הוא ד' אלהי ישראל וצבאות ישראל צבאות ד' הם. ברוחנו ועצמות נשמתנו חרותים ממכתב-אלהים כחו ונכורתו של יוצר בראשית.

ב. כנסת ישראל כמה היא משפיעה? — היא משפיעה בעצם היותה! רבים שונאים אותה, רבים רודפים אותה, אבל אין מכחיש במציאותה, ומציאותה אינה פוסקת מהשפיע על המחשכות ומוככת את האנושיות מוזהמתה.

א.

כנסת ישראל היא הגילוי הרוחני העליון שבה הויה האנושית. כשם שאין להתפלא על אשר במח ובלב ישנם גילויי חיים כאלה, שדוגמם תם אין אנו מוצאים בכל הגויה כולה, כי אין להתפלא על גלוי החיים של הגליאות, הניסים, הנבואה, רוח הקודש במעלתו העליונה, התקוה הנצחית, הנצחון על כל מפגע שהם מתגלים בישראל בצורה עליונה, המפליאה את כל לב הוגה וכל מוח חושב. כנסת ישראל היא גלוי זרע ד' בעולם, יד ד' בהויה, בבנין הלאומים. ויש לה בודאי יחש גדול עם כל מה שהוא יותר נשגב, ונערץ, קדוש ומרומם במצוי כולו. בכל הקפו, הגשמי והרוחני, באופן אחר אי אפשר לחשב.

כנסת ישראל היא תמצית ההויה כולה, ובעה"ז נשפע
תמצית זו באומה הישראלית ממש בתומריותה ורוחניותה,
בתולדותה ואמונתה, וההסתוריה הישראלית היא תמצית האי-
דיאלי של ההסתוריה הכללית, ואין לך תנועה בעולם בכל העמים
כולם, שלא תמצא דוגמתה בישראל, ואמונתה היא התמצית
המסולת מכל האמונות, והמקור המשפיע את הטוב והאידיאליות
לאמונות כולן, וממילא הכח המבקר את כל המושגים האמוניים,
עד שיביאם למדרגת שפה ברורה לקרא כולם בשם ד' ואלהיך
קדוש ישראל אלהי כל הארץ יקרא.

ב.

כנסת ישראל איננה אומה כפי המובן הרגיל אלא התמצית
האידיאלית של ה א ד ם, המופיעה בתור קבוץ חברתי
ממולא בכל תכסיסיו, שנקרא „לאם“ בדרך-השאלה, מפני שכל
הקבוצים המיוחדים שבבני-אדם נקראים כן. את הופעותיה
המרובות מגלה היא בתקופות שונות בגונים שונים. יש מהן
שהיא מגלה אותן ע"י עצמה, ויש מהן שגליון יוצא אל הפועל
על-ידי חלקים אחרים של האנושיות — על-ידי גרמתה. והיא
ש ו א פ ת מ י ד להתעלות למדרגה עליונה זו של רוחב-
נשמה, ש ל א א צ ט ר ך ע ו ד ל פ ז ר א ת
כ ח ו ת י ה, בהופעות מפורדות פעם אחר פעם ומקום זולת
מקום כיון שכולן יתגלו בתוכה בהופעה ברורה ובולטת
בבת-אחת בצורה של יצירת היסתוריה חדשה. אז „ילכו גויים
לאורה ומלכים לנגה זרחה ולה יקרא שם חדש אשר פי ד'
יקבנו“. וכך אומרת היא האגדה החודרת: „עתידין כל הנביאים
כולם שיאמרו שירה בקול אחד, שנאמר: קול צפ"ך נשאו קול

יחדו ירננו, כי עין עין יראו בשוב ד' ציון. ובשביל חעתיד.
 אידיאל-האידיאלים הזה, המובטח לכנסת-ישראל, שהוא צפוי
 בבירור לכל החיים חיי האומה ברוח
 ובפועל, הננו מחזיקים את מעמד עמדתנו.
 ואנו, בעלי הנשמות של "הים הגדול שכל הנחלים הולכים
 אליו", לא נלך לרעות בשה"א חר, למצא שם מי
 תמציות ומי בצעים; הים האידיאלי הוא עתידנו,
 וכן אמר משה איש האלהים בתפלתו: "שבענו בבור
 חסדך, ונרננה ונשמחה בכל ימינו. שמחנו כימות
 עניתנו, שנות ראינו רעה, יראה אל עבדיך פעלך והדרך על
 בניהם".

ג.

ההשפעה הגדולה ותאדירה של זרם השאיפה לקר-
 בת-אלהים, כשהיא באה אל התחום שבו הדעה וההכרה
 הפרטית שרויה, חרי היא הולכת וקובעת את חותמה
 בפרטים היותר אמיצים ואדירים שבכללות הצבור האנושי,
 היותר שלמים ומופשרים לכך. וכך היא באה ומסמנת את שנויי
 סגנוני התגלותה ממטה למעלה: מתחתית הנפש הפראית, שזה
 מעט החלה להרגיש שיש בה איזה רעיון וחפץ, איזו תביעה
 כל-שהיא לחיים מסודרים ואיזה ניצוץ דק וקל של מוסר ושל
 שירה, כעין גרעין זעיר חנתון בעמקי קליפות רבות, — עד
 שהיא מוצאת את מקום מנוחתה בגולת עסגדול
 וקדוש, שבו תוכל כבר לחראות במלא קומתה, ולחראות
 על ידו את הפרי המבוכר בכרם האנושיות.

אי אפשר לחיות בלא השפעת אמונה של קדושה. מחשבת האדם כ"כ צרה היא כדי לבאר על ידה את עומק היש, שכ"כ הוא קשור אליו בכל מהותיותו, עד שצריך עזר על היחש של החלק המצער, של האני שלו, אל הכל ואל מקור הכל, מכחות היותר עליונים. ואלה הכחות מתנוצצים ע"י הופעת הקודש שע"י הצנור הטהור, של הקדושה, של עליית השמים, של התגלות האלהות בעולם ובחיים, במדע וברגש, ביצירה ובתולדה. והחיים טעונים חקים, החקים הולכים ונפעלים מכל תהויה, מאוצר הכל, הולכים דרך כל שלבי היצירה, באים עד לידי הקבוץ, עד להלאום, פועלים בעומקם לפי הערך שיש לכל קבוץ בהכנתו, עד שבא הרושם להחטיביות המיוחדת של כ נ ס ת י ש ר א ל, שהיא יצירה מפליאה, רבת ההרכבה ואיתנית ההתאחדות, ולה תורת חיים, ממלאה את כל הסביבה, מקפת וחודרת, מחיה ומקימת בפירוט מיוחד, שדוגמא אין למצא, אבל השואה עם נכיון של חלופי הערכים אנו מוצאים תמיד באין הרף. ויותר ממה שאי אפשר לכל יחיד וכל עם לעקר מתוכיותו את כל אשיות חייו, אי אפשר לעקר מכנסת ישראל את נשמת נשמתה, את קשורה האלהי, את זיו העליון של הופעת עולמה ועולמים כולם, הקשורים באחדותה המופלגה וברבויה הנאדר.

ה.

”מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אלי יו” — סגולתה של כנסת-ישראל היא, שהיא מסתכלת על ההויה כולה באספקלריא המאירה של קודש; בכל עז-חייה

היא מכרת, שהחיים שוים הם את ערכם רק באותה מדה שהם אלהיים, וחיים שאינם אלהיים אינם שוים לה מאומה. היא יודעת עוד, שבאמת אין חיים אלא אלהיים וחיים שאינם אלהיים אינם חיים כלל, והידיעה הזאת, המונחת בעמק תכונת נשמתה, מטבעת עליה את חותם-ערכה המיוחד לה, המוטבע על כל יחיד ויחיד מיחידיה. כי אורו-וישעו של היחיד תלויים הם במדת י ד י ע ת ו את התעמקותו והתבלטותו של החותם ה ל ל י הזה, של הכרת ערך החיים רק באלהיותם, בתוך ע מ ק נשמתו. "ואתם הדבקים בה' אלהיכם, חיים כולכם היום". —

החיים, ע"פ ערך האלהיות שבהם, אינם מתגלים אל היחיד אלא באותה מדה, שהוא מתאמץ להיות נשאף בכל היותו בתוכיותה של כללות האומה, להיות מוזהר מוזהר נשמתה-העליונה, החיה וקימת בהכרת היקר האלהי של החיים מתוך פנימיותה הכללית.

ט ב ע הנשמה הכללית של כנסת-ישראל הוא אלהיותה. לא בחירתה גרמה לה את יתרונה האלהי, לא מצד הפרטים, לא בצדקתה וישר-לבבה באה אל מעלתה: תכונת-גזעה, הגופני והרוחני, עשתה לה את חילה ואת עוזה באלהים, אשר לא בבחירה לקחה אותו ולא תוכל כל קלקלה של בחירה לאבדו. יש לה, אמנם, להבחירה מבוא גדול בכל סגולה טבעית, בהיותה טובה תוכל לפנקה, לעדנה, להוציאה לפועל באופן שלם וחשוב, וכן בהיותה רעה ושפלה תוכל להחשיך את המאור שבסגולה הטבעית ולעכר את זהרו, לטמטם את הלב לכל יחוש את העושר הרוחני הצפון בתוך חיי-הנשמה. אבל לא יוכלו

טמטום-הלב והחשכת המאור להמשך לעולם. הסגולה הטבעית
בטוחה היא בקיומה ובהתעוררותה לתחיה.

.1

שני דברים עקריים ישנם, שהם יחד בונים קדושת-ישראל
וההתקשרות האלהית עמהם. הא' היא סגולה, כלומר ט ב ע
ה ק ד ו ש ה ש. ב. נ ש מ ת י ש ר א ל מ י ר ו ש ת
א ב ו ת, כאמור: "לא בצדקתך וגו', רק באבותיך חשק ד'
לאהבה אותם ויבחר בזרעם אחריהם", והייתם לי סגולה מכל
העמים"; והסגולה הוא כח קדוש פנימי מונח בטבע-הנפש
וברצון-ד' כמו טבע כל דבר מהמציאות, שאי-אפשר לו להש-
תנות כלל, "כי הוא אמר ויהי", "ויעמידם לעד לעולם". והב'
הוא ענין-בחירה, זה תלוי במעשה הטוב ובתלמוד-תורה. החלק
של הסגולה הוא הרבה, באין ערוך כלל, יותר גדול וקדוש
מהחלק התלוי בבחירה, אלא שברית כרותה היא, שהסגולה
הפנימית לא תתגלה בזמן הזה כי-אם לפי אותה המדה שהב-
חירה מסיעת את גלויה, על-כן הכל תלוי לפי רוב המעשה
וקדושת האמונה ותלמוד-תורה. והשי"ת, הנוהג בחסדו בכל
דור, מסדר הוא את סדרי הנשמות הצריכות להופיע בעולם:
לפעמים כח-הבחירה מתגבר וכח-הסגולה עומד במצב ההעלם
ואינו ניכר, ולפעמים כח-הסגולה מתגבר וכח-הבחירה עומד
במצב הנעלם, כי עיקרו של ב ר י ת-א ב ו ת, שאיננו
פוסק אפילו כשתמה כבר ז כ ו ת-א ב ו ת, הוא בא מצד
כח-הסגולה, שהוא תוכן, זוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני
בניהם למען שמו באהבה", כלומר: לא מצד הבחירה, שהיא

באה מצד המעשים הטובים שבבנים ומצד התשובה, אלא למען שמו, המתגלה ע"י זכירת חסדי אבות.

ז.

מורשת פלטה יש לה לאנושיות בכנסת ישראל, שהסמ-
פתיה האלהית נמצאת בחוגה הפנימי. הרגש מעיד והבינה
מברת, שאלהי עולם היחיד והמיוחד הוא הטוב הגמור, החיים,
האור, הכל, המרומם על כל ומרומם על כל רוממות, וטוב מכל
טוב, טוב לכל ורחמיו על כל מעשיו, מחיה הכל ושומר הכל,
מצמיח ישועה לכל, והסמפתיה הכוללת הזאת חודרת באומה
זו לא רק בפרטיה, כ"א דוקא בכללותה. אם נזדמן ששכחה
את נשמתה, את מקור חייה, נסתגלה לה הנבואה להזכירה
והוכנו לה הגליות לפשט את עקמומיותיה, עד שסוף כל סוף
תנצח בקרבה הסמפתיה של הטוב המוחלט.

הצמאון החי, המוחש הזה, הממלא באורו ומהותיות גבורת
הויתו את החיים המעשיים, גם החברתיים והלאומיים, כשם
שהוא ממלא בהם את הכחות הטיטאפויים והחזיוניים, הולך
הוא ומפlesh את נתיבו, וקורא לאומה בבא עתה להתעודד,
להתרומם, להתנער מעפר השפלות, לנתק כבלי הגלות ולדרוש
פריחה חדשה על הארץ אשר בה החלה התרבות הנשמטית
האלהית, בעד האומה ובעד העולם כולו, להתרקם. והתביעה
הסמפתית האלהית איננה מתגלה בכל אורה בהתחלתה, אדר-
בא, היא מתגלה מקודם באופן שלילי, בגרשה את ההרגשות
האלהיות הזריות שאינן ממלאות את הנפש ביחש נשמתי כ"א
בשלטון של אדנות קשה וכח של אלמות, הבאים משמות
הבעלים, מחוסרי האורה העדינה של יראת הרוממות והאהבה

הטהורה והקדושה של קבלת מלכות שמים המוטבעת בישראל.
זרע אברהם אוהביי. ולפי תגבורת השלילי בידי המוכשרים
לה, כן הולכת ובאה גבורת החיוב מהמחנה הגדול כמחנה
אלהים, מראשי עם בעלי נשמה של עולם האצילות, והרגש
הנשמתי, האלהי הלאומי, הולך ומפריח ומתחבר אל כל המאור-
רות הגנוזים בהיסטוריה המוחשית, הבולטים בזהרם בנושא של
ההיסטוריה הזאת, זאת היא ארץ הירושה, ארץ המדה, ארץ
קודש, ארץ צבי וארץ חיים, גואלנו ד' צבאות שמו קדוש
ישראל.

ח.

טועים הם המבקשים להגדיר את היהדות בהגדרות
ידועות, מצד נשמתה ותכנה הרוחני, אף-על-פי שאפשר להג-
דירה מצד תוכן הגלוי והמוחש ההיסטורי שלה. היא כוללת
כל בנשמתה, וכל הנטיות הרוחניות, הגלויות והנסתרות, צפונות
הן בה בהכללה עליונה, כמו שכלול הכל באלהות המוחלטת.
כל הגדרה כזו לגבה היא קיצוץ בנטיעותיה ודוגמא להקמת
פסל ומסכה לשם הצביון האלהי. דומה הוא בזה ערך ישראל.
נושא היהדות בין העמים, לערך האדם בין כל הבריות.
לבריות רבות יש יתרונות שאינם באדם, אבל הצירוף הכללי
של הסגולות ועלית הרוחניות על ידם, להשכיל בשכל את
השמוש של הכחות הכלולים בו בכח ובפועל, — זה עושה את
האדם לחטיבה עליונה בעולם. כן ישנם עמים רבים שלהם
כשרון מיוחד יותר גדול ממה שנמצא הכשרון ההוא בישראל,
אבל ישראל בתור התמצית של האנושיות כולה, מקבצים בקרבם
את סגולות כל העמים כולם והן מתאחדות בתוכם

ב צ ו ר ה א ד י א ל י ת ק ד ו ש ה ב א ח ד ו ת
נ ש א ה.

ט.

יש תכונה מיוחדת לכנסת ישראל, לגדל בתוכה צדיקים
איתני עולם. הצדקות במרומי חסידותה תוכל לצאת אל הפועל
בשכלולה רק על פי ההכרה של האחדות האלקית וטהרתה,
ודעה עליונה זו יסוד חיי האומה היא, על כן היא מוכשרה
לגידול כשרון זה. ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ.

י.

גאותן של ישראל היא אור החסד העליון שלהם, שהם
תמיד דבקים בו מראש צורים, מברכת אברהם. ותחת שרשעים
אינם יכולים לקלוט אור גדול זה, ובל יחזיון גאות ד', מסוגלים
ישראל לאורה עליונה זו, ומסגלים לה את כל העולם כולו.

יא.

התחיה החברתית מלאה אונים וחפץ חיים מזהירים, כדי
לשכללם יפה צריך דוקא אור אלהים אמת בתוך ה נ ש מ ה
ה ק ב ו צ י ת וזה לא נמצא כי אם בישראל.

יב.

תכונת נפשה של כנסת ישראל היא נבדלת בעקרה
סתכונת הנפש של כל עם ולשון. בכל עם ולשון הנקודה
הפנימית של חפץ החיים הקבוציים סיוסדת היא על
החוכן הכריזי לכל צורותיו, ביסוד הראגה הפנימית
השרויה בקרב האדם לכבד את סעסד חייו הגשמיים, וחרוח
הקליון הסחיה ומאיר את הנקודה הזאת הוא רוח הסדר

והיופי, שהוא הפץ העונג של החושים, עיפ משאלות לב האדם, וכשהם באים באיזה קיבוץ על פי סגנון אחד, עושה השווי הזה את התוכן הלאומי. אמנם בישראל מונחת התכונה האלהית במעמקי טבע נשמת האומה. הצמאון לדעה והרגשה אלהית, בתכלית עליונותה וטהרתה, היא לו הנקודה שהחיים מורגשים בה, והעידונים הנוכעים משלכות ציור זה בכל רחבי החיים ועסקיהם הן המגמות האסתתיות. הדעה הפנימית, המכרת שכמילוי חשוקה עליונה זו הכל מתמלא, שאין שום דבר מכל מגמות החיים ועדוני החיים, סדרי החיים ותכניהם, שלא יהיה כלול בתוך נקודת עולמי עולמים זאת, הכרה זו היא ענין מיוחד לישראל מונח בטבע נשמת האומה, מתחלה בהכרה פנימית אפילו להמוני המונים, והולכת ומתחזרת ומתבררת לסגולי הסגולות בכל דור ודור. הענין האלהי, בתוך כל ערך החיים בעומק טבע הנשמה, בהחאמה ללשר הסחיה את ההיסתוריה הלאומית, המסוגלה בכשרון של יצירת הנבואה בבחירי בניה, המביאה למרגת עם עולם, שכל האנושיות תכיר את סגולת נשמתה, הוא העצם הישראלי שתאריו מתגלים בכל התנועות השונות, ורוחו של משיח הולך ופועל את השלמת צביון זה עד עת קץ השלמה.

יג.

השאלות התברתיות והפוליטיות, האמוניות והמוסריות, תכני החיים ומגמותיהם יקבלו צורה חדשה וגורל חדש, ובתוך, במרכז, אי-אפשר אחרת להיות כי-אם רוח ישראל עומד ויעמוד. רוח ישראל סבא ורוח ישראל צעיר שיתגלה בקדוש-תו, רוח ישראל הוגה ורוח ישראל פועל, רוח ישראל גאון

האמונה וההופעה ורוח ישראל קדוש המחשבה והחקר, רוח
ישראל בדד ובגוים לא יתחשב ורוח ישראל לברית-עם ואור-
גוים, רוח ישראל פזור בקצוות ופועל פעולות פרודות, שסוף
חשבונן הגדול להצטרף, ורוח ישראל מרוכז ושואף אל ארצו
וחבל-נחלתו, רוח ישראל מכניס יפיפותו של יפת באהלי שם
ורוח ישראל מוציא מתוכו אמרים מפוצצים והגיונים מקו-
ריים, אשר אין על עפר וגם לא במרומים משלם.

המחשבה הישראלית

א. כל מחשבה שלא נתגדלה כולה במחנה ישראל יכולה להרוס את סדרי האמונה והחיים הישראליים.

ב. הסקציות הרוחניים שבתורה מוכרחים להעבד באותו הדרך שנעבדו ושצריכים להעבד הסקציות העשייים שלה.

א.

ברכת ישראל היסודית היא תוספת ה ד ע ת ה ע ל י ו -
ג ה שבה נטוע שורש הדעה המיוחדת לישראל, המרוממה מכל
עם ולשון, והיא הולכת בשטף של נ ב ז א ה ג נ ו ז ה
וממלאה לשד טללי-חיים את כל נשמה שבישראל, ועומק החיים
העליונים של האומה, דוקא ממקור הדעה הזאת הם יונקים.
קוי הדעת חודרים ממקור-האומה הכללי בכל דורותיו ומתפש-
טים ב ר ז הידיעה ההברית השרויה בכל אחד ואחד מי-
ראל, שבשבילה חי הוא ודורותיו את החיים הישראליים בכללם
ובפרטם, כל חד וחד לפי מעלתו. כל נתיבות העצות והמח-
שבות להנהגתם של ישראל, בעניני החיים והעולם, ובעניני
הקדושה והאמונה, בעניני המדע והרוח ובעניני הזמן והתדי-
ריות — משפעת זו ה ד ע ה ה ע ל י ו נה הם באים.

ב.

חכמת ישראל העיונית והמחקרית, כמו חמשת ספרי המופת שלנו במחקר הדת: האמונות והדעות לרס"ג, הכוזרי, חובת הלבבות, סורה הנבוכים והעקרים ועוד, וספרי המוסר המצוינים, הכל בהדרגת נכונה וכשום שכל עד הספרים המוכתרים והמוקדשים שבין הדורות האחרים מסוג זה. — ספרים כאלה וכל מקורותיהם וכל הסתייחש להם והמסתפק מהם כשהם מזדככים, מבהיקים ומכריקים בנפש החונה בהם במהרה לב ושלות הרוח בצרוף דעת העולם והחיים, ממלאים הם אותה הוד וחדר, עצה ותושיה, חיים ועז ומולידים בה חזיונות חדשים ורעיונות רעננים וההרגל לשוטט בהיכל הרעיון לטיל בין שדרות השמות השונות שבדרכי תורת המחשבת מעודד את הרוח ומעורר את הכחות הנרדמים לתחית עולמים רעננה וקדושה. וברבות לנו גבורי כח-קדש, מלאי לשד עלומים, מדעות, מדות ומוסרים, מכל אוצרות ספרותנו הקדושה, אז כאילו יתרום הרוח ויגבר הלב וגבורי חיל כרות חכמה ונבונה יקומו ויעמדו הכן לכצר את סעמך התורה והאמונת בישראל.

ג.

מיעוט העבודה, של הכנסת כל המחשבות הטובות והעדינות של כנסת ישראל למקום אחד, להתאימם ולהפרותם, הוא שגרם שאותן המחשבות, שהם באמת תולדות התהו והבהו, שאינן עלולות להתאחד עם החיים הפנימיים והמלאים של האומה הישראלית, הדעות הקלושות הבאות מקצר הראות וקטנות אמנה של עז האחדות האלהית מעזן של ישראל וגאותם מושל

בגבורתו עולם עיניו בגוים תצפינה, הסוררים אל ידומו למו סלה" הן עולות כעבי חשך ומביאות אפילה לעולם ומאבדות ביחוד מבני הנעורים את כל גאון ההכרה העצמית ממקורה ומבסיסה הבריא, "במסתרים תבכה נפשי מפני גוה, מפני גאותן של ישראל שנטלה מהן" (חגיגה). בעולם המחשבה המעשית שלנו, עיון ההלכה והתלמוד הצליח הנסיון יפה. הדעות כולן, המוסכמות והבלתי מוסכמות נקבצו יחד, יחד העשירו את ידיעותינו, הרחיבו את חוג רעיונינו והאדירו את תעופת שכלנו, בתתם לנו יד להגיע אל כל מבוקש מחודש, מסעיפי המחשבה המעשית, באופן מבורר ומוצלח, לפי תנאי מצבנו. התועלת המוחשית שנתגלתה ע"י הלמוד הרחב שנבנה מקיבוץ הדעות השונות והשתרגותם, הפיגה לגמרי את הטעם של המחלוקת והפירוד האפשרי להולד משינוי הדיעות וההחלטות והביאה תמורתם, אחדות, אהבה ורחשי כבוד אין קץ, לכל הדעות השונות והמתנגדות גם יחד. והיא, אשר הביאה ג"כ לראות את תולדותיהן החיוביות בעצם זהרן ותקפן.

לא כן הוא גורל המחשבה העיונית למרות כל עמל בעלי האגדה לפלגותיהם, בעלי המוסר, המחקר והקבלה העיונית, עכ"פ לחב ולרומם את עבודת המחשבה והרעיון, לא זכינו עדן בענינו לקבע קבוצים וישיבות קבועים שתהיה מטרתם, לכנס במקום אחד, בקבוץ והתאמה את כל פזורי המחשבה הגדולה של כנסת ישראל שנגלתה בצדדים רבים, בדורות שונים, במצבים מיוחדים, בפלגות מפוזרות ובמקצעות וסגנונים מחולפים, ומ"מ הכל הולך למקום אחד, — למקור ישראל.

וכל אותם הספרים הנפלאים מלאי הענין, שכ"כ התעמקו

בהם גדולי הדורות בחבורם והפצתם הם מונחים בקרן זוית, או נחשבים לספרי טיול, שמעיינים בהם בדרך ארעי. ועיון כזה איננו מביא כלל את התועלת המבוקשת הכללית להתכנסות המחשבות, לקישורן, התילדותן, ובנינן. אותם שהתפתחות המחשבה הכללית הביאתם למדה זו להיות גם הם צמאי רעיון ותאבי דברים חדשים וחיים, באין להם מן המוכן על אדמת ישראל מזון, מעדן ומכריא, מחובר מענפים שונים, מתוקן מפועלים חיים את נו ומקובל על לב הדור החי, הנם מתרח-קים, מתדלדלים ומתנודדים לכל רוח, שהמחשבה של תאומה השולטת שהם יושבים בקרבה הולכת שמה וההשפעה החזרת מזה בקרבנו פנימה מביאה דאבון לב וחלישות חיל.

וכל זה באתנו מפני היראה הנפרזה מכל עיון ומחשבת בחלקי התורה הנוגעים ללב המרגיש ולמח החושב, שצוחו עליה גדולי הדורות, ביחוד המקובלים. היראה, שבאה היא עצמה ממעוט הלמוד והידיעה באיכותה של מדת היראה בכלל ובהתגדלה פרא בלב היא מתהפכת לפלצות ובעתה הרחוקה מיראת רוממות הדר כבוד עליון המתחלת מדהכרה הברורה עד כמה הלמודים האלהיים פועלים לטובה על התרבות הכללית עדי עד, ועד כמה הם מביאים אורה של שקט שלווה וצדק לעולם ממקור שם אלהי ישראל.

על עמודי ספרותנו החיה, חובתנו לכתב כעת שם אגל אלהי ישראל, בספרים, בחוברות, במאמרים, בחזיונות, בשירים, בפירושים, ובדרושים ובכל אותם הכלים שהמחשבות נכנסות על ידם לרשות הציבור, ונשימם „במנא דכשר למקניא ביח“, רעיונות ודעות, בימינו ודורותינו, נרחיב את מדת הלמוד

העיון והדרישה על אופן המחשבי שלנו, לכל אנפיו, נקבע גם עליו מסכת, נעשה גם בו חריפים ובקיאים, גדולים וגאונים. ננסה כחננו, יוכל היות שאור המחשבה יישר לנו את הדרך, גם על החיים והמעשה, גם על התלמוד וההוראה. ההרגל לשוטט בחיכל הרעיון, לאנשי דעה, לטייל בין שדרות השיטות השונות שבדרכי תורת המחשבה, יעודד את רוחנו, ויקיץ לתחיית עלומים את כחותנו הנרדמים ועיפים מקוצר רוח, ויביאנו להכיר, לעצמנו, ולולתנו את חסנה ועשרה הרוחני של כנסת ישראל, את בהירות מחשבתה וקדושת מוסרה. — — —

אותם קוי האורה הנמשכים והולכים בשטף הדורות כשהם נסקרים בסקירה מעוגלת רפלקסית ההולכת וחוזרת, מתאדרת ומתברכת במרוצת גליה, והכפלת רעידותיה, מן התחלת התגלות המחשבה העברית, בספרים שאחרי כתבי הקודש חתלמודים והמדרשים, שבהם שדה העבודה עצמה, המצומדים אל המחשבה הנצחית במעמד ישר, — למשל מן ספרי רב סעדיה גאון, הרמב"ם, הכוזרי, חובת הלבבות, העקדה, העקרים, ודומיהן, וכן ילך הקו הלך והקיף לאטו, עד ספרי ראשית חכמה, שלי"ה, מהר"ל מפראג וכל הדומים להם, ומהם עד ספרי הדורות המאוחרים ספרי הגר"א ותלמידיו, הגר"ז מלאדי וכל בעלי ההסברה שבחסידות, וכל הדומים לאלה ולאלה וכל המתילדים מהם ספרי הרמ"ח לוצאטו, יסוד ושורש העבודה וכיוצא בו, וכל הספרים הממצעים בין תקופה לתקופה ומהם עד עבודת בחירי המתברים בדורנו והסמוך לו, שבמקצע החביב והנערץ הזה, ספרים כאלה וכל מקורותיהם, וכל המתיחשים להם, ומסתעפים מהם כשהם מבריקים בנפש ההוגה במ,

בטהרת לב, בגבורה וצהלה, במתינות, בשקט ושלות חכמים, המחברם אל כללות התורה והעבודה, אל אהבת המקום ב"ה, אהבת ישראל ואהבת הבריות והחיים בכלל, בצירוף דעת העולם והחיים, המתרחב והולך, ע"פ תביעה פנימית למזון רוחני ממינו, ולפי אותה המדה שהדעה מתרגלת לשוטט במרחבים, ממלאים הם אותה הוד והדר עצה ותושיה, חיים ועז, והם מולידים חזיונות ורעיונות חדשים ורעננים, לאין חקר, "שמים לרום וארץ לעומק ורוחב לב גבון אין חקר" (בחינות עולם) ומכניסים הם פזורי-מחשבות ושברי רעיונות לאין מספר להוציא מכולם יחד כלים שלמים שיצלחו באין ספק להוסיף אורה על דרכי עמנו האהוב, ללמד מן המפורש על הסתום, ממהלך הרוח של שנות דור ודור, על רוח זמננו ודורנו, וכשהם מתפרצים מן הלב אל הכתב, אחרי שהם מולידים בחיכוכם זרם חי חדש מאיר ומחמם כברקים יאירו תבל ויוהירו כזוהר הרקיע גם על ארץ מאפליה, ומהם ענפים ישתרגו, ונחלים ישטפו עד מרום אוצר המחשבה והרגש אשר לישראל, שבהתפטרותו החריפה המדוייקת והפופולרית דוקא, עתיד הוא לרומם קרן ישראל, "לאקמא כנסת ישראל מעפרא" (זוהר), ולהעדיף עליה טל של תחיה, וחיים של חלוץ עצמות, הוא ספר הזוהר, וכל אנפיו לכל תולדותיו ע"פ כל המוני המערכות השונות, תולדות ההשפעות העמוקות, הנשקלות בפלס אל דעות הנותן לרוח משקל, "שאף רוח הקדש השורה על הנביאים במשקל היא שורה" ע"פ כל שינויי הנטיות והתקופות ונהרי נחלי רוממות המחשבה, שיצאו ויוצאים שעתידיים לצאת ממקורו מקור חיים, לישראל ולאדם, לגבורת.

אמת, ואמונה, המלאה בחסן ישועות חכמה ודעת. אור הזוהר, וכל החיל הגדול כמחנה אלהים היוצא מכל השפעותיו, על בחירי גדולי הנפש שבצעמנו כשגשג אליו ע"פ כל אותו התכסיס הרחב, המאמץ כח לב הראוי לו, יגדל את הרוח וינשא את הנפש, עד שימציא לנו גם עתה אנשים העומדים בגדלם ממעל לאופק החיים הרגילים והמעשיים, אבל דוקא הם יכולים המה להיות מאירים לנו בקרני הודם כשמש בגבורתו ודוקא ע"פ השפעה אצילית ונשאה כזאת, יתחוללו נפשות מעשיות לבית יעקב, נפשות מלאי אור ויפעה, וממולאים בהכשר של פרנסות הדור ההוא.

ד.

כל ספר, כשהוא לבדו, מגלה רק חלק מצומצם וקטן מהרגש או השכל, וכדי לדעת את ערכו האמתי אפשר רק כשמוצאים את הקשר שבינו ובין הכלל כולו.

וביותר יהיה ניכר היתרון והשלמות, כשמתחבר שפע של

ספר חשוב אחד עם איזה ספר חשוב אחר, הנראה כעומד בנגוד אליו, שרק הנגוד הזה, כשהוא בא לידי התחברות הוא מביא לידי שלמות, שהאחד משלים את חברו.

ואת הדבר הזה אנו צריכים תמיד לשום על לבנו, כשאנו מדברים על דבר ספרינו הפנימיים, שרק אז תראה היהדות בשלמותה, אם נשקיף על כל ספר וספר כעל אחת מאבני היכל גדול שכלן מתחברות יחד לבנין אחד ענקי ושלם, כי אעפ"י שיש ליהדות צדדים שונים, הרי היא באמת חטיבה אחת: "אלו ואלו דברי אלהים חיים", ורק אז תביא השפעת הספרים ההם את ברכתם המרובה.

אולם החבור וההבאה לידי הרמוניא דורשת כשרון, אמון-רוח וביותר — עמל ומנוחת הדעת הבאה ע"י עסק של קביעות והרגל של חנוך יפה באהבת הדעת, אהבת ישראל, אהבת תורה ואהבת שמים.

בכלל, בסדרי הלמודים צריכה להיות הידיעה המקפת והכוללת קודמת ליצירת חדושים „ילמד אדם תורה ואח"כ יהגה", ומכל שכן ביחש הכתיחה וההריסה ע"י כלי זיינה של ההתנגדות והבקרת, שראויה לצאת רק אחרי הידיעה העמוקה והברורה, הנקנית רק בסבל רב ועמל גדול. „הסכת ושמע ישראל — הס, ואחר כך כתת", והידיעה הרבה גם היא אינה מספקת, אם לא ילוו אליה גם שאר המעלות המוסריות, שמבל-עזן אי אפשר לה להאמת להתגלות.

וכל אלה אי אפשר למצוא באותם הבאים כאורחים אל הטרקלין הרוחני שבתורה, אורחים שאינם מתקשטים כלל כשהם נכנסים, כי הטרקלין הרוחני המכובד והנקדש הזה נחשב בעיניהם כאיזה פונדק, שכל הולל ופוחז יכול להכנס בו ברפש שבסנדליו וברבב שעל בגדו ובכל זוהמת החיים שבגופו ונשמתו.

וכך הביא העדר הקביעות וההכנה במקצוע הרוחני שבתורה לידי שברון נורא! מעוט העסק והעראיות גרמו שאין הענינים כלם מקופלים זה עם זה, ואין לה סקשר יחוסי, הראוי לקומה רוחנית שלמה. הרעיונות הולכים בודדים ותועים, כל אחד מושפע רק מאיזו פנה בודדת מספר מיוחד, או במלות יותר מדויקות, מקטעים של ספר מיוחד, והספר עצמו יורד ומתבודד הוא עם ירידת הרעיון והרחקת המחשבה מעל לגבול

הרוחני. „האומר שמועה זו נאה ושמועה זו אינה נאה, עליל
נאמר: ורועה זונות יאבד הון, שהוא מאבד הונה של תורה“
(עירובין) — במלא המובן נתקים בזמננו, כמה שנוגע לצד
הרוחני שבתורה.

ואתו החוג של המורגלים באמונה, בתורה ומצות, אלה
שמהם היו ראויים ונאים להיות כבני־בית בטרקלין הזה, היוד־
עים הסליהנות ולהנות מזיוו של הטרקלין? מביטים הם באימה:
יתרה — לא כבן פלטין היודע את ערכו, אלא כבן שומר החצר
שנהנה מחיצוניותו של הטרקלין ורעיון לא יעלה על לבבו שלו
נאה ויאה דוקא להכנס פנימה. וכה נשאר דריסת הרגל בפ־
נימיותו של הטרקלין רק לאותם עזי הנפש הבאים לתוכו בכל
הזוהמא והחשכה, התועבה וגסות הרוח שלהם והם מראים
לבני עמנו כביכול, את המאור שביהדות.

ומי יוכל לדבר עם עזי נפש אלה ע־ד השלמתה של שטה
אחת בחברתה, ע־ד הכללות העליונה של כל חזיונות היהדות
איך הם מתאימים זה לזה ושדוקא מכל הרועים יחד תצא
תורה ואורה!

הם יודעים, למשל, שהרמב"ם דורש בשבח השכל וההכרה.
ור"י הלוי בשבח הרגש והפיוט. ואם כן הם „שני כתובים
המכחישים זה את זה“. ויש רק ברירה אחת להשפיל את האחד
ולרומם את השני, כמובן במדת הרוממות הדלה, שפעוטים
כאלה יכולים לרומם, שההלל שלהם מלא באמת חרפות וגדו־
פים ואין טובתם שלמה.

בקרת כזו אינה מועילה כלום להבנת עמקי מחשבותיהם
של צדיקי עולם ההם, אלא מחשיכה את הוד זהרם. אם חזיון

אחד נתגלה, למשל, בספר ה"מורה" וחזיון אחר בספר ה"כזרי". כל אחד הוא אמנם עולם שלם ומאיר כשהוא לעצמו, אבל להבין את כל גדלם ורוממותם אפשר רק אז, כשהם "מקבלין דין מן דין" ומתכללים יחד. ולא דוקא שני המאורות הגדולים האלה, כ"א כל המאורות הגדולים עם הקטנים, הנגלים והנסתרים, כלם יחד צריכים שיזהירו כוזה הרקיע על אופקה של היהדות. רק אז יודע לנו נגהם, ורק אז נוכל בגדל נפש להוסיף מה שבכחנו להוסיף ע"פ טעמנו ומדת תרבותנו, ואז תהיה הוספה שלנו בעבודה הספרותית באה להשלים את הבנין הגדול, שבנו גביאינו וחכמינו מדור דור לעדי-עז.

ה.

...ביחוד רוצים אנו להעמיד את הבדלי דעות הגדולים. לכל אחד יש שיטה מיוחדת. כמו שיש חילוקים והבדלים בהלכה כך יש גם בדברים רוחניים. צריך להתבונן בנקודות ההבדלה ובצדדים השונים. כמו כן, אם החילוקים הם בעיקרי השיטות או רק בפרטיהן, כשם שיש בהלכה שהראשונים מסכימים לדבר אחד אלא שיש הבדל באיזה פרט.

אנו נדבר רק על שלשה: הרמב"ם, רבנו בחיי ור' יהודה הלוי. אלה הם היסודות, וההבדלים שביניהם הם הבדלי שיטות. אצל האחרים ההבדלים הם רק בפרטים או ששיטותיהם מורכבות, מהלך הרעיונות של אלה האחרים היה כעין מעין שתופס בדרכו הרבה אפיקים, ואנו מוצאים אצל אותם הגדולים הרבה רשומים מאלה שאנו מוצאים אצל השלשה הנ"ל. אולם לא רק על אלה שלאחרי השלשה אין לדבר כעל בעלי שיטות

מיוחדות אלא גם על אלה שקדמום א"א לדבר, מפני שגם אצלם היו הרכבות. רק שלשה אלה מסתמנים במהלכיהם המ- יוחדים, וצריך להתבונן להבדלים שביניהם מחד גיסא ומאידך: לצדם השוה והמיוחד, מכיון שכולם נובעים ממקור אחד, מקור התורה. כמו כן צריך להתבונן עד כמה שאבו מקודמיהם וכמה יש בהם מן החידוש.

דברנו כ"פ שבכלל המבטים שבהם אנו מביטים בשעת רצון להתרומם יש לנו בדרך כלל שלשה מבטים: הראשון— המבט המוסרי. השלטת הרצון המוסרי. „עשה רצונך כרצונו“ שיתאחד הרצון שלנו עם רצונו של הקב"ה, את זה אפשר לדעת עפ"י ג' דברים: א' — ע"י זכך המדות, שאנו מוצאים בנפשנו נטיה לחיים מוסריים עליונים וכו'; ב' — דבר יותר קרוב ויותר מוחשי, אבל הוא נובע ממקור יותר עליון, זהו ענין אהבת התורה „חיים של אהבת תורה“ המיוסדים על עדינות הרצון; ג' — התקדשותו והתעלותו של הרצון, הפרטי והכללי, שאיפת ההתעלות של כל הדורות, „להפנות אליך כל רשעי ארץ“.

אנו קוראים למבט הזה בשם „המבט המוסרי“ אע"פ שהוא יותר נעלה מהמוסריות המקובלת, אולם ראוי הוא להקרא בהגדרה כזו. יש לקוראו גם „המבט הרצוני“ כיון שעיקרו נעוץ ברצון.

השני — המבט השכלי או המדעי. השתוקקות לבהירות השכל, להכיר כל מה שאפשר ועד כמה שאפשר באופן בהיר. לדעת להפלות בין המאויים התחושות ובין הדברים האמיתיים שהם עצמיים. בשעה שאנו אומרים „מצות ד' ברה" וכו' וכו' צה

כל אלה הדברים מורים לנו על הבנת התורה באופן הכרתי, כמובן, אין זאת אומרת הכרה במובן הרגיל, יש גם הכרה יותר צליונה, הכרה שכלית ברורה שאינה נתפסת בחוש, מעין נובע ממקור צליון, ממקור השכל.

השלישי — המבט ההויתי, האלקי. לא מבט של רצון ולא של שכל, כי אם מבט מיוחד. התחדשות ובריאה מחדש. ע"י התורה אנו גברים מחדש. לא חלקים שכליים נותנת לנו התורה, אף שיהיו יותר ברורים ויותר גבונים, אלא יוצרת היא אותנו מחדש. אנו נעשים היות חדשות. אנו יוצרים א"ע מן התורה.

ועשיתם אותם — ועשיתם אתם, מעלה אני עליכם כאילו עשיתם את עצמכם...

רבינו בחיי ז"ל העמיד את היסוד על „המבט המוסרי“ — התשוקה והכמיהה ממקור הרצון המוסרי.

הרמב"ם ז"ל בין בספריו ההלכתיים ובעיקר בספרו „מורה נבוכים“ מעמיד את היסוד לא על המוסריות, אע"פ שהוא מחשיב אותה מאד — אלא על „המבט השכלי“, ההבנה התורית, כמו שמצינו בשלמה המלך ע"ה שבקש רק חכמה, זהו העיקר וכל שיטותיו נמשכות ממנו.

אולם ר' יהודה הלוי ז"ל אומר ששני הדברים חשובים לנו מאד, המוסריות בזה שהיא מרימה אותנו ומנחלת לנו הרבה דברים נעלים, וכן השכל בשמשו לנו דרך להבנת התורה ולהחדרה לעומקה, אבל העיקר הוא לדעתו „המבט ההויתי האלקי“ — אנו צריכים להתרומם ולהתחדש בכל מלוא היותנו,

לתורת לבריות חדשה ע"י ההורמה האלקית ממקור התורה.
 ר' יהודה הלוי ז"ל רוצה לומר שמה שאמר הקב"ה
 למשה „נגד כל עמך אעשה נפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ
 ובכל הגוים“ הרי זאת אומרת שהקב"ה בנסיו זנפלאותיו האיר
 באור חדש לגמרי שלא הי' דוגמתו בעולם, וכמו כן הזמנות
 החוקים (המשפטים) גילויים מחדשים הם מדאשיתם ועד
 אחריתם אשר כמותם עוד לא הי' מעולם. לפיכך — טובר
 דיה"ל — אם נבוא להסביר את התורה ממבטה המוסרי (ר'
 בחיי) חרי סוף סוף הי' מוסר בעולם גם לפני, אף אם נאמר
 שמוסר התורה הוא יותר גבוה, יותר עדין, בכ"ז אין התורה
 נעשית עי"ז לדבר חדש. לא דברים „אשר לא נבראו בכל
 הארץ ובכל הגוים“ הם, כי אם מוסר משוכלל לגבי המוסר
 שקדם לקבלת התורה שהיה לקוי וחסר. וכן ביחס „למשט
 השכלי“ (הרמב"ם) הרי הי' שכל בעולם מקודם ממה שנתן
 הקב"ה לבריותיו. אלא שאמר הכתוב „תורת ד' וזמימה“
 שהתמים הקב"ה והשלים את מדת החכמה בעולמו ע"י חכמתה
 של תורה, ושוב אין זה דבר חדש וכו'. משא"כ לפי שיטתו
 הוא — „המבט ההויתי, האלקי“ כאן אנו מקשיבים לדברי
 הנביא האומר „ואשים דברי בפיך, ובצל ידי כסיתוך לנטוע
 שמים וליסוד ארץ וכו' — ע"י תורתו נעשה עם ישראל ליצירה
 חדשה, מיוחדת. התורה איננה שער לחכמה או מוסר, אפילו
 לכל שיעור קומתם של החכמה והמוסר, אלא היא דבר חדש
 לגמרי, שער חדש לגמרי.

שיטתו של ריה"ל היא שאנו צריכים לא להכניס לתורה
 את כל הדברים שהי' לנו עוד מקודם לכן—כן, נמצא שגם

את אלו, אבל לא זה העיקר אלא עלינו לשאוב ממנה מן
התורה מים חיים חדשים.

ו.

עבודת הקודש של סלידת הדרך ועשית הגשרים בין
התחומות המפרידים — זאת היא העבודה שהייתי חפץ שתהיה
חביבה עלי כל העוסקים בנשמתא דאורייתא, כמו שהיא
חביבה עלי עד לאחת. וכדורות האחרונים יפה לנו מאד כל
שיחתם של תלמידי הגריא יחד עם תלמידי הבקשיט, שהיו
עוסדים במצב כל-כך נגודי זה לעומת זה בשעתם. ולא בלא
עמל וכשרון תכרא לנו ספרות שלמה, שתכשיר את עצמה
לאחות את תקרעים הללו ברוח, אבל סח יקרה היא התולדה,
שעתידה לצאת מעבודה זאת, שהיא אחויה של האומה בפועל,
בשאיפה ברורה למטרתה המרכזית, תשוכחה אל חסנה בארצת
ברום עלויה.

המקורות

המקורות

תורת ארץ ישראל:

עד עמוד ה' — חביון עז מעמי י"ג עד ט"ז; חיי כנסת ישראל וכו' —
נאדר בקודש עמ' ל"ג; חכמת הקודש וכו' — אורות הקודש עמ' קל"ג;
על ידי תחיתם וכו' — אגרות ראייה עמ' 284.

א. סרבת אלהים:

תחכמוני, ספר ב' מעמ' 1 עד 3 (פרק ממאמר בשם זה).

ב. עבודת אלהים:

פתיחה — ערפלי טוהר עמ' מ"ו. א — עקבי הצאן עמ' נ"א; ב — שם
מעמ' נ"ד עד ס"ד בהשמטות; ג — התרבות הישראלית, "זרעונים" מעמ'
14 עד 17; ד — ערפלי טוהר עמ' כ'; ה — שם עמ' מ'; ו — שם
עמ' כ"ד; ז — שם עמ' כ"ה.

ג. יראת שמים:

פתיחה — עקבי הצאן עמ' כ"ז. א — שם עמ' ע"ע"א; ב — אורות
התשובה פרק י"ד, ל"ד; ג — מדברים שבע"פ, מתוך שיחה בישיבה
המרכזית, נרשם ע"י ג; ד — אגרות ראייה עמ' ב; ה — שם, עמ' ב;
ו — ערפלי טוהר עמ' ל"ב; ז — אגרות ראייה עמ' 1289; ח — אורות
התשובה פרק ו', ג; ט — אגרות ראייה עמ' 24678; י — אורות הקודש
עמ'; יא — נאדר בקודש עמ' ל"ב.

ד. תורה ומצות:

פתיחה — עקבי הצאן עמ' מ"ח"ט; א — אגרות ראייה עמ' 6;
ב — התרבות הישראלית עמ' 14; ג — אדר היקר עמ'; ד — עקבי

הצאן עמ' כ"ה; ה — אגרות ראייה עמ' 68; ו — זרעים" ד, תרצ"ו;
ז — ערפלי טוהר עמ' ס'; ח — אורות עמ' 67; ט — התרבות
הישראלית עמ' 13; י — עקבי הצאן עמ' נ"ט; י"א — ערפלי טוהר
עמ' י"ג; י"ב — חבש סאר, הוצאה שנייה, עמ' ל"ו; י"ג — שם עמ' ל"ח;
י"ד — אורות עמ' 68; ט"ו — ערפלי טוהר עמ' י"ז; ט"ז — התרבות
הישראלית עמ' 13; י"ז — אורות עמ' 79-80; י"ח — אגרות ראייה
עמ' 150.

ה. תפלה:

פתיחה — סדר תפלה ליום הולדת מלך אנגליא, עמ' 6, ירושלים
תרס"ג. א — אורות הקודש עמ' רנ"ד; ב — ערפלי טוהר עמ' כ"ג;
ג — שם עמ' ד'; ד — שם עמ' נ"ג; ה — שם עמ' ס"א; ו — שם עמ'
ג'; ז — אורות התשובה פרק י"ד, כ"ב; ח — מדברים שבע"ס, גרשם
ע"י ג.

ו. קרבנות:

פתיחה — אורות עמ' צ"ה. א — ערפלי טוהר עמ' ד'; ב — תחכמוני
ספר א', "טללי אורות" עמ' 20; ג — חבש סאר, הוצאה שנייה, עמ' ל"ד;
ד — ערפלי טוהר עמ' י"ד;

ז. נבואה:

פתיחה — א. אורות עמ' 76; ב. מתוך מכתב לתלמידו ה"ר משה
א — מדברים שבע"ס, מתוך שתי שיחות בזמנים שונים. גרשם ע"י ג.
ב — הניר, "דרך התחיה" עמ' 6; ג — אגרות ראייה עמ' 36; ד — שם
עמ' 193; ה — התרבות הישראלית עמ' 10-11; ו — אורות הקודש
עמ' כ"ד; דח — אורות עמ' 117-18.

ח. הלכה ואגדה:

פתיחה — ערפלי טוהר עמ' ס"ו. א — אגרות ראייה עמ' 19-10;
ב — אורות הקודש עמ' כ"ג; ג — שם עמ' כ"ה—כ"ח; ד — אורות

עמ' 42; ה — שם עמ' 106; ו — עקבי הצאן עמ' נ"ב—נ"ד.

ט. כנסת ישראל:

פתיחה — א. אורות עמ' 20; ב. המחשבה הישראלית עמ' י"ז.
א — ערפלי טוהר עמ' י ועמ' ל"ט; ב — אגרות ראייה עמ' 74;
ג — תחכמוני, ספר א', עמ' 67; ד — ערפלי טוהר עמ' מ"ה;
ה — שבת הארץ, בראש ההקדמה; ו — אגרות ראייה עמ' 127-8;
ז — אורות עמ' 52; ח — התרבות הישראלית עמ' 19; ט — ערפלי
טוהר עמ'; י — שם עמ' מ"א; י"א — מתוך מכתב לתלמידו הד"ר
משה זידל (תרס"ט); י"ב — אורות עמ' 72; י"ג — אגרות ראייה
עמ' 178.

י. המחשבה הישראלית:

פתיחה — א. אורות הקודש עמ' רע"ב; ב. שם עמ' רע"ז.
זידל. א — אורות עמ' 40; ב — אדר היקר, מאמר „מעט צרי“
מעמוד 2 ואילך; ג — תכנית הישיבה המרכזית עמ' 8; ד — הניר
„תלמים“ עמ' 38; ה — מדברים שבע"פ. שתי שיחות-מבוא לספר
„הכוזרי“ בישיבה המרכזית. נרשמו ע"י נ; ו — אגרות ראייה עמ'
367.

דפוס "ציון", רהלד.